

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์
บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

พันตรี ณรงค์ ศรีทิพย์

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์
บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

โดย

พันตรี ณรงค์ ศรีทิพย์

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. สมคิด แก้วทิพย์)

วันที่ 18 เดือน ๓๑ พ.ศ. ๖๖

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล)

วันที่ 18 เดือน ๓๑ พ.ศ. ๖๖

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภาณ สุทธิกุลบุตร)

วันที่ 18 เดือน ๓๑ พ.ศ. ๖๖

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเศศ)

วันที่ 18 เดือน ๓๑ พ.ศ. ๖๖

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพงศ์ วาสุทธิ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 18 เดือน ๓๑ พ.ศ. ๖๖

ชื่อเรื่อง	การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	พันธุ์ ณรงค์ ศรีทิพย์
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก 2) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการและมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action : PLA) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล มีการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น 4 เวที ได้แก่ เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่ม และเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกกับคณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในเวทีการเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าวผู้เขียนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) และนอกจากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการแล้ว ผู้เขียนได้หาโอกาสพบปะสนทนากับอย่างไม่เป็นทางการ เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อยกับสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่าสภาพการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยสมาชิกได้ร่วมกันกำหนด กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม ให้สมาชิกทุกคนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ สิทธิ คือการได้รับการบริการและรับประโยชน์จากเงินปันผลกำไรตามข้อตกลง ส่วนหน้าที่คือการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม และการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยสมาชิกส่วนหนึ่ง จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการและแบ่งมอบความรับผิดชอบกันในแต่ละด้าน ส่วน

สมาชิกทั่วไปมีหน้าที่ในการเข้าร่วมผลิตอาหารสุกรกับกรรมการผู้รับผิดชอบ โดยการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกัน และในการจัดซื้อวัตถุดิบสำหรับการผลิตให้สมาชิกเสนอแหล่งขายวัตถุดิบที่ถูกที่สุดให้กรรมการฝ่ายจัดซื้อ ซึ่งเป็นการร่วมรับรู้ร่วมปฏิบัติและร่วมตรวจสอบไปพร้อมกับการปฏิบัติที่นอกเหนือจากการเข้าร่วมในการประชุมตามวาระ ผลการดำเนินการของกลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สามารถแก้ไขปัญหาอาหารสุกรขาดแคลนและราคาแพงให้กับสมาชิกกลุ่ม รวมถึงสมาชิกของหมู่บ้านได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลามากกว่า 8 ปี

ผลการจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลระหว่างกัน มีการทบทวนบทเรียนด้านการบริหาร กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่ม ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่จัดขึ้น เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม ซึ่งผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้กลุ่มมีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ มีการปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน จากเดิมสมาชิกเครดิตอาหารสุกรได้งวดต่องวด ซึ่งได้แก้ไขให้สมาชิกสามารถเครดิตได้จนถึงหัวการขายสุกร เป็นการลดภาระต้นทุนในการเลี้ยงสุกรให้แก่สมาชิก มีการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องพื้นที่เลี้ยงสุกรเป็นส่วนรวม และแนวทางการส่งเสริมการสานท่วยเป็นอาชีพเสริม ซึ่งทั้งสองแนวทางคณะกรรมการกลุ่มได้แนวคิดจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน มีผลทำให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

Title	Learning Facilitation for Community Enterprise Development: A Case Study of the Animal Feed Producers Group, Baan Huayluek, Moo 3, Mae Ngorn Sub-district, Fang District, Chiangmai Province
Author	Major Narong Srithip
Degree of	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisor Committee Chairperson	Dr. Somkid Keawtip

ABSTRACT

The objectives of this study were to: 1) explore the condition of the community enterprise management of the animal feed producers group, Baan Huayluek; 2) explore the learning facilitation for community enterprise development; and 3) evaluate the learning facilitation for community enterprise development. It aimed to develop the strength of the community enterprise group through the participation learning action. There were 4 venues of formal collective learning: 1) Baan Huayluek community collective learning; 2) group members collective learning; 3) group committee collective learning; and 4) Baan Huayluek animal feed group committee and Baan Hauthung wickerwork group committee collective learning. The researcher participated in knowledge exchange and acted as the director or facilitator. Besides, the researcher informally discussed with group members and group committee members for data collection, analysis, and synthesis.

Findings showed that there was participatory management of the Baan Huayluek animal feed producers group in the form of a strong community enterprise. The group members participated in the determination of rules and regulation of the animal feed producers group. All group members had the rights on service using and benefit sharing in accordance with the agreement. Also, their duty was to follow the group rules/regulations and participated in group activities. Parts of group members were selected to be a group committee responsible for a particular duty. The rest participated in swine feed production. For raw material purchasing for animal feed production, group members could present a cheapest raw materials source to the

purchasing committee. This was done transparently and could be monitored. It was found that the business of the animal feed producers group was successful because it could achieve the goals of the group. The group could solve the problem of the high price of animal feed for group members and village members. The animal feed producers group had been running their business for more than 8 years.

The knowledge exchange venue holding could make group members and committee have a chance to exchange data/information, monitor, review the group rules/regulations and activities. This created the participatory process and good relationships among group members and committee members. The collective learning resulted in the development of group managerial administration. There was improvement of group rules/regulations to conform to the current situations. Formerly, group members used swine feed credit by installment but later on they could use it any time until they sold swine. This helped reduce production costs for group members. Besides, group committee and member could find a guideline for solving the problem of swine rearing areas. Also, there was the promotion of basketwork as a sideline job. All of these implied that the learning facilitation process of the animal feed producers group had an effect on the group management and its success.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภาณ สุทธิกุลบุตร กรรมการที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำในการวางแผนการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบแก้ไข จนกระทั่งเป็นรายงานปัญหาพิเศษที่สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณพลตรีชัยพลภักดิ์ อัยยะภาคย์ ที่ได้ให้คำแนะนำแก่ข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนนี้ พร้อมด้วยผู้บังคับบัญชาทุก ๆ ท่านที่ให้โอกาสและสนับสนุนในการเข้ารับการศึกษาของข้าพเจ้า

ขอขอบพระคุณพ่อกำนัน คำตัน บุญเป็ง กำนันตำบลแม่ฮ่องสอน/ประธานกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และขอขอบคุณคณะกรรมการ พร้อมด้วยสมาชิกกลุ่มตลอดจนราษฎรบ้านห้วยลึก คณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง เจ้าหน้าที่สถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย ที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาเข้าร่วมการจัดเวทีการเรียนรู้ และเอื้อเฟื้อข้อมูล ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายยุทธการและการข่าว หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 ที่สนับสนุนการจัดเวทีการเรียนรู้และการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณนักศึกษาปริญญาโท สาขาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน รุ่นที่ 6 ทุกท่านที่เป็นกำลังใจและคอยติดตามสอบถามด้วยความห่วงใยตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาผู้ให้กำเนิดที่อบรมสั่งสอนและให้การศึกษา ขอขอบคุณภรรยาและทุกคนในครอบครัว ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตลอดระยะเวลาในการศึกษา

พันตรี ณรงค์ ศรีทิพย์

ตุลาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
สารบัญภาพผนวก	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
ความสำคัญของปัญหา	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	6
แนวคิดหลักวิสาหกิจชุมชน	9
แนวคิดหลักการจัดเวทีการเรียนรู้	10
แนวคิดการเรียนรู้และการกระทำให้แบบมีส่วนร่วม	10
แนวคิดกระบวนการเรียนรู้	12
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	13
แนวคิดหลักการมีส่วนร่วม	16
แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
บทที่ 3 วิธีวิจัย	24
การจัดเวทีเรียนรู้	24
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	25

การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล	25
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	26
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	28
ตอนที่ 1 สภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึก	29
ตอนที่ 2 กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	34
ตอนที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	38
ตอนที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้	51
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	56
สรุปอภิปรายผล	56
ข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	66
ภาคผนวก ก กฎระเบียบและข้อบังคับของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	67
ภาคผนวก ข รายชื่อสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	70
ภาคผนวก ค อาคารและสถานที่กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	72
ภาคผนวก ง การดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดเวทีการเรียนรู้ และการกระทำแบบมีส่วนร่วม	77
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัย	86

สารบัญตาราง

ตาราง

หน้า

1 สรุปวิธีการและระยะเวลาในการดำเนินงาน

26

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	22
2 แนวคิดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	23
3 แผนที่ตำบลแม่ทอง	30
4 โครงสร้างผู้บริหารกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	35

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก	หน้า
1 อาคารเก็บวัสดุได้รับการสนับสนุนจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 เมื่อปี 2553	73
2 อาคารผลิตอาหารสุกร ก่อสร้างเมื่อปี 2546	73
3 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูล กับประธานและคณะกรรมการ	75
4 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลการผลิตกับกรรมการกลุ่ม	75
5 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการ ฝ่ายตรวจสอบและฝ่ายผลิต	76
6 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม	76
7 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม	77
8 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม	77
9 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับประธานกลุ่ม	78
10 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการ ฝ่ายตรวจสอบและบัญชี	78
11 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการ ฝ่ายตรวจสอบและฝ่ายผลิต	79
12 สัมภาษณ์ สทนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม กรรมการฝ่ายผลิตและฝ่ายตรวจสอบ	79
13 การเขียนแผนที่ชุมชนในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก 5 ธันวาคม 2555	80
14 การเขียนแผนที่ชุมชนร่วมกัน	80
15 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เมื่อ 25 ธันวาคม 2553	81
16 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม 25 ธันวาคม 2553 มีสมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมจำนวน 15 คน จากสมาชิกทั้งหมด 19 คน	81
17 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการกลุ่ม 25 สิงหาคม 2555	82
18 คณะกรรมการกลุ่มเข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5 คน จากทั้งหมด 6 คน	82

ภาพผนวก

หน้า

19	เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์
บ้านห้วยลึกกับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว
จังหวัดเชียงใหม่ 25 สิงหาคม 2555	83
20	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่แปลงปลูกไม้ไผ่ของกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง	83
21	เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก
กับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย 25 สิงหาคม 2555	84
22	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเงินและการบัญชี	84
23	เวทีการเรียนรู้สรุปบทเรียนของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก
หลังจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง	85
24	เวทีการเรียนรู้สรุปบทเรียน 25 สิงหาคม 2555	85

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับรากฐานให้มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ และเติบโตเป็นหน่วยธุรกิจที่เข้มแข็งของชุมชน อันจะส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็ง ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไป ซึ่งได้มีการตราเป็นพระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้น และปัจจุบันพบว่าราษฎรในชุมชนต่าง ๆ มีการรวมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเป็นจำนวนมาก

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน 7 อย่าง คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และ 7) มีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย ซึ่งการที่จะขับเคลื่อนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนขึ้น และการที่จะส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ 2 แบบที่ต่อเนื่องกันได้แก่

1. กระบวนการเรียนรู้ก่อนเกิดวิสาหกิจชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งหมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมา โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” (คน ความรู้ ทรัพยากร และทุนทางสังคม) ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุน ดังกล่าวไปสู่การพึ่งพาตนเอง หัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้นี้ คือ การหลุดพ้นจากวิธีคิดแบบพึ่งพาและรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากภายนอกชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้หลังเกิดแผนแม่บทชุมชน คือ กระบวนการพัฒนาจัดตั้งและบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เป็นกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่เกิดตามแผนแม่บท ชุมชนมีบทบาทในการ “วิเคราะห์ทุนชุมชน ระบบการลงทุน รูปแบบและขนาดของการผลิต ระบบการจัดการ การค้า และระบบเรียนรู้ต่อเนื่อง”

ความสำคัญของปัญหา

จากการหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 (นพค.32 สนภ.3 นทพ.) ได้กำหนดให้พื้นที่ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาประจำปี 2553 และได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลพร้อมจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลแม่ฮ่องสอน พบว่าราษฎรมีการรวมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ขึ้น เพื่อร่วมกันจัดการทุนที่มีอยู่ในชุมชน และพัฒนาการประกอบอาชีพของคน เช่น กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มจักสาน กลุ่มแปรรูปอาหาร (ข้าวแต่น) และกลุ่มโรงสีข้าว ซึ่งมีบางกลุ่มที่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดการพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มที่ดีขึ้น แต่มีอีกหลายกลุ่มซึ่งเป็นส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มให้ดีขึ้นได้ ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการรวมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้น

ดังนั้นผู้ทำการวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน ให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม และประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม โดยใช้วิธีการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตั้งแต่การแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ นำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม (PLA) ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ ซึ่งจะทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งชุมชนเกิดการพัฒนา มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

โดยผู้ทำการศึกษาวิจัยได้กำหนดทำการศึกษาวิจัยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของชุมชนบ้านห้วยลึก เฉพาะกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้ ไปเป็นแบบอย่างให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่ตำบลแม่ฮ่องสอน ตลอดจนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ปรับใช้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง
2. สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการพัฒนาและมีการบริหารจัดการที่ดีนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม
3. สามารถนำผลของการศึกษาวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 4 ด้านดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ความเป็นมาและระบบการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 - 2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 - 2.3 การจัดเวทีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่
3. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่
4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาวิจัย ตั้งแต่ กรกฎาคม 2553 – กันยายน 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการของคนในชุมชน เพื่อจัดการ "ทุน" ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและของชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มของคนในชุมชน เพื่อการบริหารจัดการกิจกรรมที่สมาชิกของกลุ่มได้ตกลงที่จะดำเนินการร่วมกัน ซึ่งในที่นี้หมายถึงกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชน หมายถึง ประชาชนบ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มองค์กรชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการรวมกลุ่มที่เป็นทางการและที่ไม่เป็นทางการก็ได้

วิถีชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการร่วมรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร การร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นส่วนรวม ร่วมการตัดสินใจ ร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบความถูกต้อง และร่วมรับประโยชน์อย่างเป็นธรรม

เวทีการเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งแบบประชุม การประชุม ณ ที่ใดที่หนึ่งหรือการพบปะที่บ้านใครก็ได้ เพื่อทำข้อมูลเพื่อพูดคุยกันหรือนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน ผู้แทนชุมชน หรือผู้แทนชุมชนอื่น ๆ ตลอดจนการไปเรียนรู้ดูงานนอกชุมชน เหล่านี้เรียกว่าเวทีการเรียนรู้

การมีส่วนร่วม หมายถึง การใช้หลักประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้แสดงความคิดเห็น เพื่อระดมความรู้และประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ/บริหารจัดการ ให้ประสบผลสำเร็จอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์

ภูมิสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ได้แก่ ภูมิประเทศ ทรัพยากร รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมศาสตร์ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของชุมชนท้องถิ่นบ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความผสมผสานสอดคล้องและสมดุลกัน

ระเบิดจากข้างใน หมายถึง การคิดได้เอง ไม่มีการขัดแย้งความคิดจากภายนอก ซึ่งได้แก่การที่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ได้ร่วมกันเรียนรู้และคิดกันได้เอง และร่วมกันตัดสินใจ ในการดำเนินการบริหารจัดการกิจกรรมของกลุ่ม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่กำหนดไว้

ทุนชุมชน หมายถึง ทุนที่เป็นทรัพยากรและทรัพย์สินต่าง ๆ ทุนความรู้ภูมิปัญญา และประสบการณ์ชีวิต ทุนทางสังคมซึ่งได้แก่ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ความสัมพันธ์ และทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นคุณค่า/ค่านิยมของสังคมซึ่งได้แก่ จารีตประเพณี ความเชื่อ ความไว้วางใจ และวิถีชุมชนที่ร้อยรัดให้ผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน

การบริหาร หมายถึง การดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อตกลง บนพื้นฐานความรู้ และคุณธรรม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ หมายถึง ชาวบ้านบ้านห้วยลึกที่มีแนวคิดในการรวมกลุ่ม เพื่อผลิตอาหารสัตว์ราคาถูก สำหรับการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกกลุ่ม และจำหน่ายภายในชุมชนบ้านห้วยลึก

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม สัมพันธ์กับวิถีชีวิต และระบบคุณค่าของชุมชน ไม่เน้นการแข่งขัน ไม่มีการผูกขาด เน้นการพึ่งพาตนเอง ทำกินทำใช้เองเหลือจึงขาย

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม มีความรอบรู้ทั้งในด้านวิชาการที่เหมาะสมและบริบททางสังคม โดยยึดหลักทางสายกลาง มีความพอดีพอประมาณ ไม่มากไม่น้อยเกินไป มีเหตุมีผล มีการวางแผนและการดำเนินการอย่างระมัดระวังรอบคอบเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันรองรับปัจจัยความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) เป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้ 2) เป็นชุมชนที่สามารถตัดสินใจได้เองอย่างอิสระ ไม่ถูกครอบงำจากคนอื่น 3) เป็นชุมชนที่สามารถจัดการทุนของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้มีการบริหารจัดการที่ดี มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง กลุ่ม ที่นำไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เกื้อหนุนต่อการดำรงวิถีชีวิตชุมชนตามสภาพของภูมิสังคม ท้องถิ่น ภูมิศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทาง ประกอบในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
2. แนวคิดหลักวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดหลักการจัดการเรียนรู้
4. แนวคิดการเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action - PLA)
5. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้
6. แนวคิดหลักการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ในการประกอบพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นับตั้งแต่ ทรงครองสิริราชสมบัติมาจนถึงปัจจุบันนั้น นอกจากการทรงเสียดสละทุ่มเทพระวรกาย ในการเสด็จ พระราชดำเนินไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ไม่ว่าพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารหรือมีความยากลำบาก เพียงใดแล้ว พระองค์ยังมีหลักการทรงงานที่มุ่งในการพัฒนาคน บนพื้นฐานของความสมดุลตาม สภาพภูมิสังคมนั้น ๆ โดยยึดหลักทางสายกลาง ทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ ศึกษาหลักการทรงงาน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย และนำไปเป็นแนวทางในการ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มองค์กรชุมชน ดังนี้

ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ คือ การศึกษาข้อมูลบริบทของภูมิสังคมในพื้นที่เป้าหมายที่จะพัฒนาอย่างเป็นระบบถูกต้องและครบถ้วน จะทำให้สามารถรับทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงรวมทั้งสามารถหาแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเกิดความยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [สำนักงาน กปร.], 2552: 26) การที่จะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานพระราชดำริโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารแผนที่ สอบถามเจ้าหน้าที่ นักวิชาการและราษฎรในพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามความต้องการของประชาชน

ระเบิดจากข้างใน ที่หมายถึงการที่ไม่นำความคิดหรือสิ่งอื่นใดจากภายนอกไปยึดเย็บหรือชี้นำให้แก่คนในชุมชนหรือในองค์กรชุมชน ต้องให้เขาได้รู้จักคิดได้เอง วางแผนเอง ตัดสินใจเอง ทำเอง รับประโยชน์และตรวจสอบประเมินผลตนเอง (สำนักงาน กปร., 2552: 25) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้าน ที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นนักประชาธิปไตยทรงนำหลักการทำประชาพิจารณ์มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกัน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดของประชาชน (สำนักงาน กปร., 2552: 25) ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือการระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง....”

ประโยชน์ส่วนรวม คือการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ (สำนักงาน กปร., 2552) การปฏิบัติพระราชกรณียกิจและการพระราชทานพระราชดำริ ในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

ไม่ติดตำรา (สำนักงาน กปร., 2552: 30) การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

ความซื่อสัตย์ สุจริต และกตัญญู เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของคน ที่จะทำให้ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้รับมอบให้เป็นผู้แทนของกลุ่มหรือคณะใด ๆ ก็ตาม ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2522 “...คนที่ไม่มีความสุจริต คนที่ไม่มีความมั่นคง ชอบแต่ makkelijk ไม่มีความจะสร้างสรรคประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้นจึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ...”

ภูมิสังคม การพัฒนาหรือการกระทำใด ๆ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และบริบทของสังคมนั้น ๆ ก็ต้องมองอย่างเป็นองค์รวมของระบบนิเวศน์ไม่แยกส่วน จึงจะประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน (สำนักงาน กปร., 2552: 37) ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

การพึ่งตนเอง (สำนักงาน กปร., 2552: 36) การพึ่งตนเอง หมายถึง การสามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ สามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องและสมดุล “...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด เพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ในการที่จะเผชิญกับกระแสการพัฒนาจากภายนอกในยุคโลกาภิวัตน์ โดยให้ยึดหลักทางสายกลาง มีความพอเพียง พอประมาณ ด้วยเหตุด้วยผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สำนึกในหลักคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดำเนินชีวิตด้วยความขยัน อดทน ประหยัดอดออม มีสติปัญญา รอบรู้ในการวางแผนและดำเนินการ (ปราชญ์ สืบตระกูล และคณะ, 2552: 26) เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์หรือเป็นเพียงเทคนิคการจัดการไร่นาตามแนวทางของ “ทฤษฎีใหม่” หากแต่เศรษฐกิจพอเพียง คือพระราชปรัชญาที่ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตอันประเสริฐของคนทุกระดับชั้น สถาบันทุกระดับ นั่นคือการเดินทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ไม่

ประมาท โดยมีภูมิคุ้มกัน มิให้ชีวิตต้องตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยงจากภัยพิบัติทั้งปวง ด้วยการยึดมั่นในหลักความพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

รู้ รัก สามัคคี (สำนักงาน กปร., 2552: 31) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีพระราชดำรัสในเรื่อง รู้ รัก สามัคคี มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุค ทุกสมัย

รู้ การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก คือความรักที่เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรัก ความพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี คือการที่จะลงมือปฏิบัติกันนั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี

แนวคิดหลักวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการของคนในชุมชน โดยการรวบรวมแนวความคิด ความรู้และภูมิปัญญาของคนในชุมชน ในการจัดการทุนของชุมชนที่มีอยู่ เช่น ผลผลิตและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของความพอเพียง และวิสาหกิจชุมชนต้องมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย เสรี พงศ์พิศ (2548ก: 48)

ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือส่งเสริมการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ลดการพึ่งพาจากภายนอกได้ ส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เป็นกลไกในการสร้างฐานที่มั่นของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อครัวเรือนเป็นหน่วยผลิตที่เล็กที่สุดของสังคม จะต้องคำนึงถึงการผลิต 2 วิธี คือ การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้โดยตรง และการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนหรือการซื้อขาย เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจและสังคม วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานรากเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็ง เพื่อที่จะให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมส่วนอื่น ๆ ได้ต่อยอดบนฐานที่เข้มแข็ง สามารถคงทนต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันในอนาคตบนฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน เสรี พงศ์พิศ (2548 ข อ้างในประภาส สุทธิอาคาร และคณะ, 2550: 9) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการของคนในชุมชน เพื่อจัดการ"ทุน"ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและของชุมชน และวิชิต นันทสุวรรณ (2547 อ้างในประภาส สุทธิอาคาร และคณะ, 2550: 9) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนโดยใช้วัตถุดิบทรัพยากรทุนแรงงานในชุมชนเป็นหลัก 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) เกิดบนฐานภูมิปัญญาของท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน 7) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นเป้าหมาย 8) มิได้แสวงหากำไรแต่เน้นคุณธรรม จริยธรรมพึ่งพาอาศัยกัน

แนวคิดการจัดเวทีการเรียนรู้

เสรี พงศ์พิศ (2548 ก) เวทีการเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งแบบประชาคม การประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ที่วัดหรือการพบปะที่บ้านใครก็ได้เพื่อทำข้อมูลเพื่อพูดคุยกันในประเด็นที่ทำการวิจัยกันอยู่ ซึ่งนักวิจัยชุมชนจะนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน ผู้แทนชุมชน หรือผู้แทนชุมชนอื่น ๆ ตลอดจนการไปเรียนรู้ดูงานนอกชุมชน เหล่านี้เรียกว่าเวทีการเรียนรู้

แนวคิดการเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action - PLA) เป็นวิธีการที่มีรากมาจากแนวคิดการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วม (participatory rural appraisal-PRA) ที่ใช้ในวงการนักพัฒนาทั่วโลก มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนวิเคราะห์ชุมชนของตนเองในลักษณะที่เป็นการให้ และแลกเปลี่ยนความหลักแหลมในกระบวนการพัฒนาของคนซึ่งกันและกัน PLA มีวิธีคิดและประพฤติกดทับกันกับการทำงานพัฒนาหรือศึกษาชุมชนแบบดั้งเดิม กล่าวคือ แทนที่จะต้องรอให้ผู้เชี่ยวชาญบอกชาวบ้านว่าทำอะไรจึงจะแก้ปัญหาและปรับปรุงชีวิต

ความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ PLA จะให้คนที่มาจากภายนอกชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยก็ตาม ต้องมาร่วมในกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้านตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการประเมินกิจกรรมการทำงานตามกระบวนการ PLA จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและบทบาทการคิด เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้และการแสดงต่อกันระหว่างนักพัฒนานักวิชาการกับชาวบ้าน PLA มุ่งที่ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพเชิงวิเคราะห์ อำนาจการตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ปัญหา PLA จึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (bottom-up approach) โดยแท้ หัวใจของ PLA ไม่ได้อยู่ที่วิธีการในการทำงาน แต่อยู่ที่พฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม และความเชื่อของนักพัฒนา ซึ่งจะมีบทบาทเป็นเพียง ผู้อำนวยการความสะดวก หรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ทวีศักดิ์ นพเกษร (2540 อ้างใน วรวรรณ วาณิชยเจริญชัย, ม.ป.ป.) กล่าวว่า วิทยากรกระบวนการ คือ คนกลางที่ช่วยจัดและดำเนินการพบปะประชุมอบรมให้เกิดการคิดที่เป็นระบบ มีอิสระทางความคิดและสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกันอย่างตรงไปตรงมา ด้วยการใช้เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ นอกจากนี้วิทยากรกระบวนการยังช่วยสร้างเสริมบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ความร่วมมือที่จริงใจจริงจัง และจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้การคิดและการสื่อสารขาดประสิทธิภาพ

วิทยากรกระบวนการช่วยให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยน และสะท้อนประสบการณ์หรือปัญหารวมทั้งแนวทางแก้ไข ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับฟังซึ่งกันและกัน ช่วยตั้งประเด็นให้กลุ่มคิดเป็นระบบ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอย่างถ่องแท้ ร่วมกันวางแผน และดำเนินการตามแผนบนพื้นฐานประโยชน์ร่วมกัน

วิทยากรกระบวนการเปรียบเสมือนผู้จัดการ ผู้ประสานงาน ผู้สังเกต ผู้กระตุ้น ผู้สร้างบรรยากาศ ผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารแนวราบ เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับสมาชิกในกลุ่ม และได้จากการเรียนรู้ หรือการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) อาจเป็นสมาชิกของกลุ่มทำงาน (ที่เป็นเจ้าของปัญหาที่อภิปราย) หรือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมจากภายนอก (ไม่จำเป็นต้องเข้าใจปัญหาหรือบริบทองค์กร แต่เป็นเจ้าของทักษะในการอำนวยความสะดวก) วิทยากรกระบวนการเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการช่วยผู้มีส่วนร่วมในการสะท้อนว่าบุคคลกำลังเรียนรู้อะไร และบุคคลจะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร

วิทยากรกระบวนการจะมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการหลาย ๆ บทบาท นอกจากบทบาทของการอำนวยความสะดวก ซึ่งบทบาทของการจัดการและการอำนวยความสะดวกจะรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) การปฏิบัติในฐานะผู้ประสาน การติดต่อกับบุคคลที่เป็นแกนหลักที่อยู่นอกกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ การให้คำแนะนำในการเลือกปัญหาและสมาชิกกลุ่ม

2. เป็นผู้กระตุ้น (Catalyst) การดึงบุคคลให้ออกมาจากลักษณะการกระทำในอดีต และนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรม (แพร่หลายมากในขั้นตอนเริ่มต้นของกลุ่ม)
3. เป็นผู้สังเกตการณ์ (Observer) ความมีใจจดจ่อในกระบวนการกลุ่มว่ากำลังพูดเกี่ยวกับอะไร
4. เป็นผู้สร้างบรรยากาศ (Climate setter) การจัดบรรยากาศกลุ่มให้มีการเปิดใจกว้าง เพื่อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
5. เป็นผู้ช่วยการสื่อสาร (Communicator enabler) ช่วยสมาชิกในการพัฒนาทักษะของการให้และการรับสารสนเทศ ความคิดเห็นและประสบการณ์
6. เป็นพี่เลี้ยงในการเรียนรู้ (Learning coach) ช่วยสมาชิกในการจัดการกับประสบการณ์ของตนเองเหมือนกับเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การช่วยเหลือสมาชิกในการรับผิดชอบการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองของสมาชิก

อดิสร วงศ์คงเดช (ม.ป.ป.) การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) โดยการทำหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ (Facitator) ถือว่าเป็นแนวทางทางออกที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ในการให้ความรู้กับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะสำหรับชุมชน หรือผู้ที่ต้องเข้าร่วมทำงานกับชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงลักษณะสำคัญบางประการอยู่เสมอในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่

1. เป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งแตกต่างไปจากเด็กนักเรียน ทั้งในด้านวัย ภายนอก และความคิด จิตใจ รวมทั้งบริบทในชีวิตของผู้เรียน มีมากมายหลากหลาย
2. เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นั่นคือ ร่วมกันเรียนรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
3. อยู่ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัด อึดอัด เกินไป
4. การใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสมเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ
5. สิ่งสำคัญที่สุดของกระบวนการ คือ แบบแผน วิธีคิด (กระบวนการทัศน์) ของผู้ที่เป็นวิทยากรกระบวนการ

แนวคิดกระบวนการเรียนรู้

อรศรี งามวิทยาพงษ์ (2549: 109-121) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกสำคัญที่สุดที่มนุษย์ใช้ปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่าง ๆ ไม่ว่าครอบครัว กลุ่มองค์กร

ชุมชน ประเทศและระบบนิเวศน์ การที่มนุษย์มีศักยภาพความสามารถทางสมองมากกว่าสัตว์โลกทั่วไป การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพ ตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติ คือการกินอยู่ สืบเผ่าพันธุ์และเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่าง ๆ เท่านั้น ครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติของสังคมระดับต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญา ความสามารถจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติด้วย

กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นทั้งกลไกการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำเพื่อดำรงรักษาสังคมไว้ เช่นเดียวกับที่เป็นกระบวนการสร้างสิ่งใหม่ ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์เพื่อปรับตัวกับสิ่งเดิมซึ่งมีการปรับตัวไม่หยุดนิ่ง (พลวัต/อนิจจัง) อยู่ตลอดเวลา ด้วยบริบทหรือสิ่งแวดล้อมระดับต่าง ๆ รอบตัวปัจเจกบุคคลจึงมีอิทธิพลโดยตรง ทั้งด้านการผลิตซ้ำสิ่งเดิมและการสร้างสิ่งใหม่ ขึ้นกับคุณลักษณะการเรียนรู้ และระดับปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ กับสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามในแง่ข้อเท็จจริงแล้ว กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ จะต้องมุ่งที่จะกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่มากกว่าการผลิตซ้ำสิ่งเดิม โดยอาจถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ศักยภาพด้านจินตนาการที่มีอยู่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ให้ปรากฏออกมาหรือ “ผุดบังเกิด” ขึ้น เพราะหากศึกษาวิวัฒนาการของอารยธรรมมนุษย์ชาติแล้ว เราจะพบความก้าวหน้าทุกระดับ (กาย จิต สังคม ปัญญา) ล้วนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้จินตนาการของมนุษย์ได้รับการกระตุ้นให้เกิดขึ้น มีโอกาสแสดงออก และคัดแปลงไปเป็นความคิดเชิงสร้างสรรค์ที่นำไปสู่นวัตกรรมใหม่ในทุกด้านระดับ มิใช่เฉพาะด้านวัฒนธรรม แค่อบรมคลุมไปถึงนามธรรมอันเกี่ยวข้องไปถึงโลกทัศน์อุดมคติ ศาสนาธรรม จิตวิญญาณ ฯลฯ ด้วยอย่างสำคัญ และแน่นอนที่สุดคือ ศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ ในกระบวนการเรียนรู้นั้น ได้พัฒนาให้เพิ่มมากขึ้นด้วยอย่างสำคัญ ทั้งทางด้านกาย จิต สังคม จิตวิญญาณ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ปฐม นิคมานนท์ (2535: (3)) พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในชุมชนชนบทไทย สามารถจำแนกออกได้ 5 รูปแบบที่สำคัญ คือ

1. การสืบทอดความรู้ในลักษณะอาชีพของหมู่บ้าน
2. การสืบทอดอาชีพ หรือความถนัดเฉพาะอย่างภายในครอบครัว สืบทอดในสายตระกูล
3. การเรียนรู้จากผู้รู้ในลักษณะของการ ไปอยู่ฝึกงาน ไปอยู่อาศัยหรือบวชเรียนในวัด หรืออาจเป็นการเรียนโดยจ่ายค่าเรียน เป็นการทำงานระบบกลุ่ม หรืออาจมีเจ้าหน้าที่ภายนอกมาสอนให้

4. การฝึกฝนด้วยตนเอง เกิดจากความรู้สึกรับชอบสิ่งนั้นมาตั้งแต่เด็ก การได้เห็นตัวอย่างแล้วทำตาม และการมีผู้ชี้แนะในชั้นต้น

5. เกิดขึ้นจากความบังเอิญ เช่น การฝัน หรือมีอำนาจลึกลับในการรักษาโรคบางอย่างที่ไม่มีในตำราการแพทย์แผนปัจจุบัน และการทำนายทายทักสิ่งต่าง ๆ ได้

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533: 33) ได้แบ่งแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การพัฒนาคนในระดับปัจเจกชน หมายถึง การให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้มีความรอบรู้ และทักษะในการใช้เหตุผลตัดสินใจในการดำรงชีวิต การมีความเชื่อ และค่านิยมที่ยึดถือความเป็นไทย และการประหยัคเป็นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการพัฒนาจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชน และขณะเดียวกันสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมและศักยภาพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารของชุมชน

2. การพัฒนาคนในระดับกลุ่ม หมายถึง การกำหนดเงื่อนไข และเปิดโอกาสทางการเมือง การบริหารให้คนในชนบทสามารถรวมกลุ่ม และพัฒนาอำนาจต่อรองของชุมชน เพื่อให้สามารถต้านทานการเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มพลังภายนอกได้ สามารถที่จะใช้ปรับปรุงคัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากร และภาวะแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชน จึงต้องกระทำทั้งในระดับปัจเจกชนและในระดับกลุ่ม เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนมีความสำคัญดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน อันทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ กระบวนการดังกล่าวคือ กระบวนการสร้างสรรค์สถาบันของชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้จนตลอดชีวิต ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นหัวใจที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากเป็น การยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ แสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา และสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น

4. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

5. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเด่นของการพัฒนาชุมชน ที่ประชาชนมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการกำหนดแผนงาน โครงการ และวิธีการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เกิดการ

รวมกลุ่มตามธรรมชาติ และสร้างเครือข่ายเกิดเป็นขบวนการประชาชน ซึ่งรวมตัวกันหาทางเลือก และทางออกในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

1. เป็นกระบวนการกลุ่ม ที่เกิดจากครอบครัว และชุมชนได้ร่วมกันพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถาม หาคำตอบ หาแนวทางและอื่น ๆ ในการพึ่งตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการที่สมาชิกของครอบครัว และชุมชนได้มาร่วมกันคิด และทำงานร่วมกันนี้เท่ากับเป็นการยอมรับการเท่าเทียมกันของสมาชิกที่มาร่วมกันคิด และทำงาน ร่วมกันเท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของสมาชิกที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน เป็นการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากระดม สมอง ได้มีประสบการณ์ของการทดลองในการพึ่งตนเอง และการพัฒนาของครอบครัว และชุมชน ร่วมกัน

2. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นเรื่องของความพยายามที่จะ แก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการในการพึ่งตนเอง และในการพัฒนาของชีวิตจริงเป็นพลวัตร ของการเรียนรู้จากการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และหาแนวทางการแก้ไขเมื่อได้ข้อตกลงแล้ว สมาชิกก็นำไปลงมือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อหาทางแก้ไข ให้ดียิ่งขึ้นกระบวนการคิด-ทำ-ทบทวนวิเคราะห์-ทำ จึงหมดไป ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของ ครอบครัว และชุมชนได้ยกระดับความคิด และสังสมภูมิปัญญาไว้

3. เป็นการเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง (problem oriented) และเป็นการ เรียนรู้เพื่อหาความพยายามในการพึ่งตนเอง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของครอบครัว และชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้ของครอบครัว และชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญา ของสมาชิกให้สูงขึ้น แต่ยังรวมถึงการกล้าที่จะคิดริเริ่ม และค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหา และ พึ่งตนเองได้

4. เป็นการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ ในแนวราบมากกว่าในแนวตั้งการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกของครอบครัว และชุมชน เป็นการ เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จนเป็นลักษณะเครือข่ายความรู้ ที่เชื่อมโยงกัน

แนวคิดหลักการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ (2546) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่ว่าจะพัฒนาองค์กร พัฒนาท้องถิ่น หรือพัฒนาประเทศ จำเป็นจะต้องเข้าใจหลักของการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรม ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วม นั้น ๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อว่าได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล มีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจ คิดว่าไม่เหมาะสมก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการ ตัดสินใจนั้น ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ที่อาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม

การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วม เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 185) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพ คือถูกต้อง และเหมาะสม (การ ประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือได้ไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ) ในการมีส่วนร่วมทั่วไป

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10-14) ได้ให้ความหมายว่า การเข้าร่วมอย่างแท้จริง และอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม จะเป็นเครื่องประกันว่า สิ่งที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนอง และ ทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอภาคกัน และอธิบายถึง กระบวนการพัฒนาชนบทโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำถาม และความต้องการแท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือก

ปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง ซึ่งปัญหาเหล่านี้คนภายนอกหรือนักพัฒนาชนบทจะเป็นผู้กระตุ้นให้ชาวชนบทอยู่กับปัญหา และรู้จักปัญหาของตนเองดีกว่าคนอื่น ทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับอย่างแท้จริง

2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เมื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาแล้ว ต่อไปคือการสืบสวนและแยกแยะสาเหตุของปัญหาที่ลงความเห็นว่าปัญหาสำคัญลำดับแรก การทราบสาเหตุของปัญหาก็เพื่อให้การแก้ไขปัญหานั้นตรงจุด

3. การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกวิธีการและวางแผนในการแก้ปัญหา และการแก้ปัญหาแต่ละอย่างอาจแก้ไขได้มากกว่า 1 วิธี แต่ละวิธีอาจมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันหลังจากได้ทราบข้อดีข้อเสียแล้ว ควรปล่อยให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีไหนจากนั้นก็จะเป็นการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา

4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน ถึงแม้ชาวบ้านชนบทจะมีฐานะยากจนขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวบ้านก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมดำเนินงาน อย่างน้อยชาวบ้านชนบทก็ยังมีแรงของตนเองที่สามารถเข้าร่วมได้ และบางแห่งนอกจากแรงงานแล้ว ชาวบ้านชนบทก็สามารถเข้าร่วมทางการเงินในกิจกรรมบางอย่างได้ การร่วมลงทุนและลงแรงหรือมีบทบาทหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง จะทำให้ชาวชนบทรู้จักคิดถึงต้นทุนและผลได้ต่าง ๆ และมีความสนใจระมัดระวังผลประโยชน์ โดยพยายามดูแลรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้น เพราะเขามีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การติดตามผลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานในกิจกรรมด้านต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนแบ่งออกเป็น 2 กรณี กรณีแรกโครงการที่รับผิดชอบโดยหน่วยงานของรัฐและกรณีที่สองคือกิจกรรมพัฒนาชนบทที่ดำเนินการโดยชาวบ้าน

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมมี 3 ประการ คือ

1. ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้เข้าร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใด ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2. ต้องมีความเสมอภาค บุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ

3. ต้องมีความสามารถ บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม มี 3 ด้าน คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะต้องมีความชัดเจนและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลมีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่บุคคลจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

โดยแท้จริงนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมอาจจะไม่สามารถทำได้ในทุก ๆ ประเด็น ดังนั้นจึงมีแนวทางทั่ว ๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมได้แก่

1. การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
2. การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น
3. การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
4. การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
5. ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของบุคคลจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาค และความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมายและต้องมีกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การมีส่วนร่วม เป็นการกระจายโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วม และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมถึงลดจนการควบคุมโดยตรงจากบุคคล

การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการซึ่งบุคคล หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจขององค์กร การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็น

ทางการ ซึ่งประกอบไปด้วย การแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะ การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่าย และการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้ง ช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า “กรณีที่ร้ายแรงที่สุด” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลและค่านิยมของสาธารณชน การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานหากการมีส่วนร่วมมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้การตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก็จะได้รับการตอบสนอง ระดับขั้นและเครื่องมือของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วมมี 4 ระดับ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ยูว์ฌน์ วูฌเมธี (2526: 26) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างก็ปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และการชี้แนะที่ถูกต้อง

ทงศักดิ์ คุ้มไ้มน้ำ (2541: 93) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับ แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกในสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกในสิ่งที่ต้องเผชิญและแสดงออกซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 29-42) กล่าวถึงการใช้กลุ่มเป็นกลไกการทำงานของชุมชน และเป็นกลไกในการให้การศึกษาในหลายเนื้อหา เช่นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

ด้วยวิธีการทำงานร่วมกัน กระบวนการจะเริ่มจากสรุปสภาพปัญหา หรือความต้องการที่ดำรงอยู่ จากนั้นจะวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา แล้วจึงแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือสนองความต้องการในระดับชุมชน เป็นการให้การศึกษาสาธารณะในวงกว้าง โดยมุ่งถึงคนเป็นจำนวนมาก

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการประเมินแบบมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 378-379) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม คือการประเมินผลตนเอง สร้างความรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในงานพัฒนามีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นและเนื้อหาการประเมินผล ร่วมออกแบบการประเมิน เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งดำเนินงานตามผลการประเมิน ซึ่งการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่

1.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับโครงการทุกฝ่าย ในกระบวนการประเมินผล นับตั้งแต่การวางแผนการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การประเมินคุณค่าและการสร้างองค์ความรู้

1.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงได้ในหลายมิติ เช่น วงจรของแผนและโครงการ ปังจัยและทรัพยากร กระบวนการทำงาน ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น ปังจัยหรือสาเหตุแห่งความสำเร็จหรือความล้มเหลว นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์และมิตรภาพอีกด้วย ที่สำคัญคือการสร้างองค์ความรู้ใหม่

1.3 ส่งเสริมพลังอำนาจของบุคคล กลุ่ม/องค์กรให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจดำเนินการแก้ไขได้ด้วยตนเอง

1.4 ให้คุณค่าต่อความรู้และประสบการณ์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.5 นำผลไปใช้ประโยชน์ในระบบงานพัฒนาได้ทุกระบบ

2. วิธีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 386-391) ได้รวบรวมวิธีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่น่าสนใจไว้หลายวิธี คือ

2.1 ประเมินโดยประชาชนกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

2.2 ประชาชนมีส่วนร่วมกับบุคคลภายนอก

2.3 ใช้ระเบียบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.4 ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับการศึกษาเชิงคุณภาพ

2.5 วิธีการเชิงคุณภาพละเชิงปริมาณ

2.6 วิธีการทำงานร่วมกัน เช่นประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดกลุ่มเสวนา การสัมภาษณ์ กลุ่ม การประชุมคณะกรรมการ การประชุมหมู่บ้าน ซึ่งจะให้ความแม่นยำตรงทางสังคมมากกว่าการสำรวจหรือการเก็บข้อมูลโดยบุคคลทั่วไป

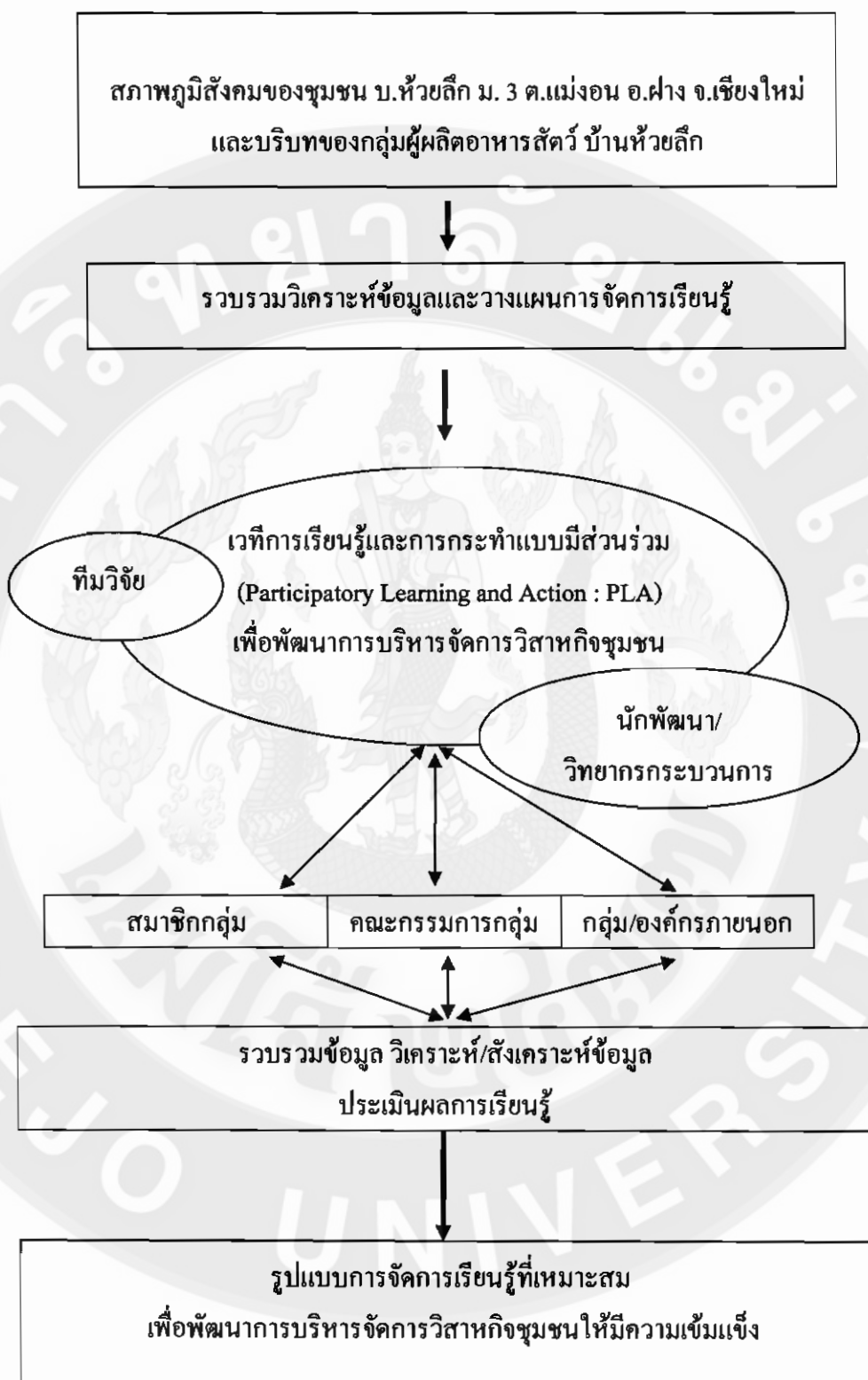
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยของ นุชจริย์ ทิวาลัย และคณะ (2547) เรื่องการพัฒนากลุ่มอาชีพผู้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพแปรรูปน้ำผลไม้พร้อมดื่ม (น้ำลูกตำรอง) ตำบลชากไทยกิ่งอำเภอเขาชะเมา จ. จันทบุรี มีรายงานผลการวิจัยว่าองค์ประกอบความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ 2) แหล่งทุน 3) ผู้นำ 4) ภูมิปัญญา 5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มโดยสมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับประโยชน์ 6) การเรียนรู้ กลุ่มจะต้องมีการเรียนรู้ 7) การพึ่งพา กลุ่มจะต้องพึ่งพาทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ภายในจะต้องมีการพึ่งพาในด้านทุน การจัดกิจกรรม ความร่วมมือของคนในองค์กร การพึ่งพาภายนอกในด้านของวิชาการ การตลาด ซึ่งได้อธิบายผลว่าตัวชี้วัดในองค์ประกอบของความเข้มแข็งนี้ ต้องมีกระบวนการในการเสริมสร้างโดยผ่านรูปแบบและวิธีการพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกการฝึกอบรมงานและอื่น ๆ การสร้างเครือข่าย และการบริหารโครงการ ซึ่งข้อจำกัดในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพที่สำคัญข้อหนึ่งคือ การมีส่วนร่วม เพราะการดำเนินงานของกลุ่มยังขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก การดำเนินการส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการบางคนเท่านั้น

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม เป็นปัจจัยหลักขององค์ประกอบด้านอื่น ๆ ที่จะทำให้กลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้การจัดการเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action - PLA) จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับประโยชน์ เป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของกลุ่มในทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 2 แนวคิดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 3

วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หรือสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มหรือคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน และร่วมกำหนดแผนการเข้าศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน (จัดเวที)
2. จัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก ของสมาชิกกลุ่ม ของคณะกรรมการกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่มกับกลุ่มองค์กรภายนอก พร้อมเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล
3. รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมตรวจสอบข้อมูล จากสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่ม ด้วยการพบปะสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผล

การจัดเวทีเรียนรู้

จัดเวทีเรียนรู้ในลักษณะการประชุมแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action : PLA) โดยกำหนดรูปแบบเป็น 4 เวที ได้แก่

1. เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก
2. เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก
3. เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการผู้บริหารกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก
4. เวทีการเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก กับกลุ่มภายนอกชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามแผนการดำเนินงานดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึกที่มีอยู่ จากการทบทวนวรรณกรรมของท่านผู้รู้ผู้มีประสบการณ์และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามต้องการจากประชากรกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก โดยใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 เก็บและรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งได้แก่เวทีการเรียนรู้ของชุมชนบ้านห้วยลึก เวทีเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เวทีการเรียนรู้ของคณะกรรมการกลุ่มและเวทีการเรียนรู้ของคณะกรรมการผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก กับคณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง ตำบลเชียงดาว และกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.2 เก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้การสอบถาม การสัมภาษณ์ สันทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการกับกรรมการบริหารกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

2.3 เก็บรวบรวมข้อมูล จากการสังเกต และการบันทึกที่กระหว่างการสนทนากลุ่มกับสมาชิกกลุ่ม และกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการการสังเกต การสัมภาษณ์และการบันทึกในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการบรรยายแบบพรรณนา พร้อมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูลจากเวทีการสนทนากลุ่ม หรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การจัดเวทีการเรียนรู้ หรือเวทีการประชุมแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค การเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action : PLA)
2. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้ทำการวิจัยและทีมงานได้ร่วมกันกำหนดหัวข้อในการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการสนทนาและให้ได้ข้อมูลตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้
3. ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non – Structured interview) เพื่อให้ทีมผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สัมภาษณ์สามารถใช้คำถามที่ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม และผู้ถูกสัมภาษณ์ มีความเป็นอิสระในการตอบคำถาม โดยมีการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายรวมกัน (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป และสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลแบบเจาะลึก (In – Depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหาและการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ
4. การสอบถาม โดยคำถามอย่างไม่เป็นทางการ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของกลุ่ม และอื่น ๆ
5. การสังเกต เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการเข้าร่วมการจัดเวทีการเรียนรู้ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ตาราง 1 สรุปวิธีการและระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

วัตถุประสงค์/กิจกรรม	วิธีการ/สถานที่	ระยะเวลา
1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นบริบทชุมชนบ้านห้วยลึกและกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	พบปะผู้นำ/แกนนำชุมชนและกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ที่บ้านห้วยลึก	กรกฎาคม – ตุลาคม 2553
2. ประสานทำความเข้าใจเพื่อเข้าดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการวิจัย	นัดผู้นำชุมชน/ผู้นำกลุ่มร่วมหารือแนวทางการปฏิบัติ และนัดหมายเวลาปฏิบัติ	พฤศจิกายน 2553
3. ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริบทของชุมชน	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ณ วัดห้วยลึก	ธันวาคม 2553
4. ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บริบทและสภาพการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	ธันวาคม 2553

ตาราง 1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์/กิจกรรม	วิธีการ/สถานที่	ระยะเวลา
5. จัดเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม / แลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพการ บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตอาหาร สัตว์บ้านห้วยลึก	เวทีเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ/พบปะ สนทนารายบุคคลและกลุ่มย่อยกับ สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิต อาหารสัตว์บ้านห้วยลึก	มกราคม – กุมภาพันธ์ 2554
6. จัดเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม / แลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพการ บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตอาหาร สัตว์บ้านห้วยลึก	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ คณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก	สิงหาคม 2555
7. ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการ บริหารจัดการกับกลุ่ม/องค์กร ภายนอก	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะกรรมการ กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึกตำบล แม่อน อำเภอดำรงวิทยะปาลัย จังหวัดน่าน หัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว และสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว	สิงหาคม 2555
8. สรุปวิเคราะห์/ตรวจสอบข้อมูล	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้/สรุปบทเรียน ของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหาร สัตว์บ้านห้วยลึก	สิงหาคม 2555

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก 2) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) เพื่อประเมินผล การจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ รับรู้ ตรวจสอบวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ที่นำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากเอกสารของกลุ่มและจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน ส่วนข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ และการจัดเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ดังนี้

1. เวทีเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน(หมู่บ้าน) ผู้ทำการวิจัยได้เข้าร่วมในโอกาสวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แบ่งปันข้อมูลของชุมชนที่แต่ละคนได้รับรู้และสะสมเป็นประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง พร้อมการ แสดงวิสัยทัศน์ ความต้องการเห็นการพัฒนาของหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบการ วิเคราะห์ข้อมูลที่อาจสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหาร สัตว์ และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ทำการวิจัยในการเข้าร่วมเวทีการเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มและ คณะกรรมการกลุ่มต่อไป

2. เวทีเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ ซึ่งผู้ทำการวิจัยได้เข้าร่วม ในโอกาสการประชุมประจำปี และได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มพร้อมการ แสดงทัศนคติ ความคาดหวัง การมีส่วนร่วม ระดับความพึงพอใจ ในผลการดำเนินงานของกลุ่ม

3. ผู้ทำการวิจัยได้ขออนุญาตคณะกรรมการกลุ่มจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันขึ้น โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพการบริหารจัดการกลุ่ม ปัญหา อุปสรรค แนวคิด วิสัยทัศน์ ในการ พัฒนา

4. เวทีการเรียนรู้ภายนอก โดยผู้ทำการวิจัยได้นำคณะกรรมการของกลุ่มไปศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการของกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว และกลุ่ม สถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ซึ่งผู้ทำการวิจัยได้แยกการอธิบายผลของการศึกษาวิจัยเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึก

ตอนที่ 2 กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 4 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 1 สภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึก

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลของหมู่บ้านห้วยลึก หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอด่านช้าง จังหวัดราชบุรี โดยการรวบรวมข้อมูลจากเวทีชุมชน (หมู่บ้าน) จากการสอบถามกับผู้นำ ได้แก่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้สูงอายุ และบุคคลทั่วไปในหมู่บ้าน รวมทั้งจากเอกสารที่สามารถหาได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่อง ซึ่งได้ข้อมูลสภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึก ปรากฏดังต่อไปนี้

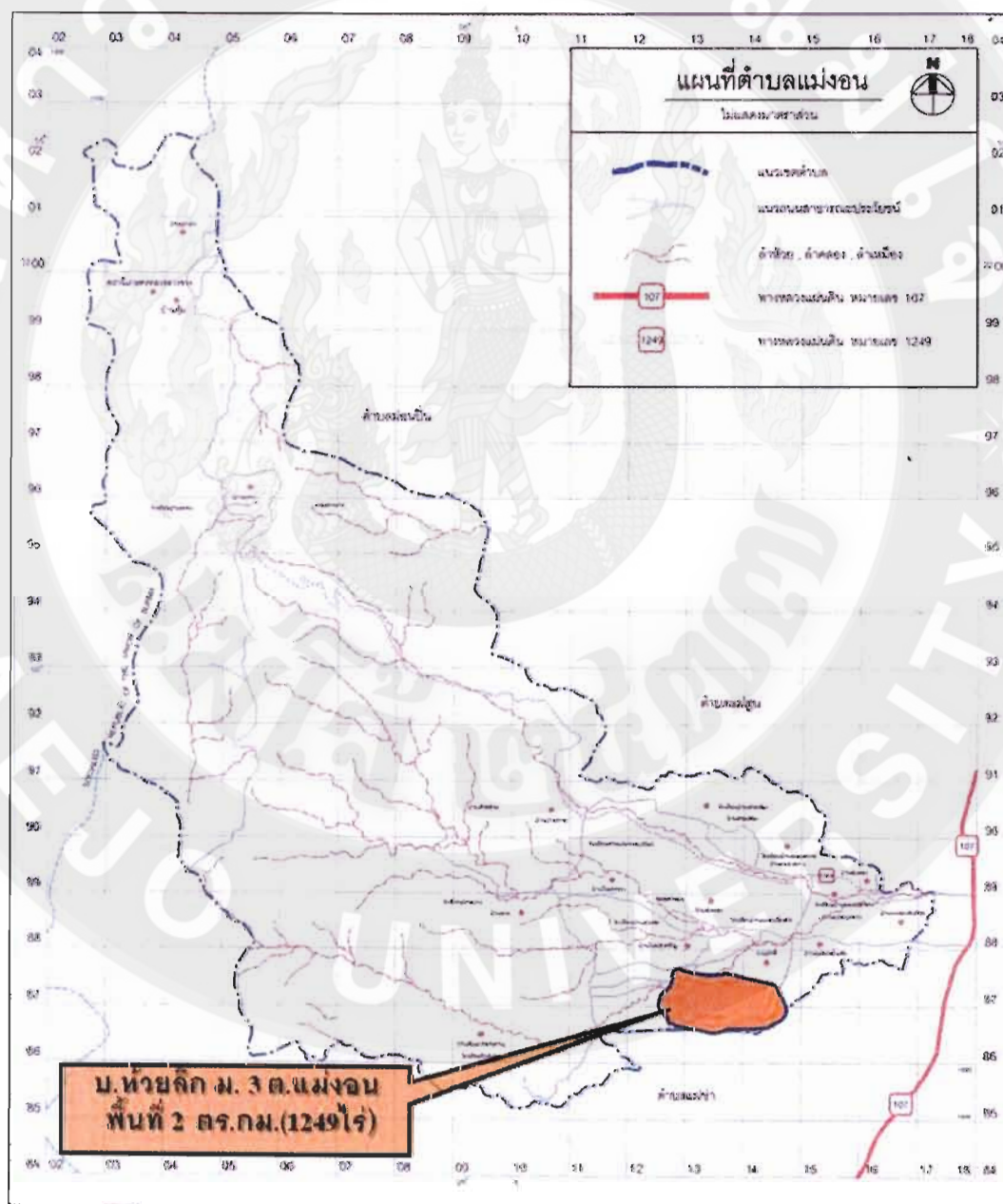
สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะที่ตั้ง

บ้านห้วยลึก หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอด่านช้าง จังหวัดราชบุรี เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลที่อยู่ติดกับชายแดนประเทศสหภาพเมียนมา อยู่ทางด้านทิศเหนือของอำเภอด่านช้าง ระยะทาง 125 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 107 (ราชบุรี – ด่านช้าง) ผ่านอำเภอด่านช้าง อำเภอด่านช้าง อำเภอด่านช้าง อำเภอด่านช้าง และแยกตามถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าสู่หมู่บ้านระยะทาง 5 กิโลเมตรรวมระยะทาง 130 กิโลเมตร โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอด่านช้างเป็นระยะทาง 13 กิโลเมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอด่านช้างเป็นระยะทาง 20 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากชายแดนประเทศไทย – สหภาพเมียนมา ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร (ระยะทางตามแผนที่)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ	บ้านใหม่ทุ่งเจริญ	หมู่ที่ 15	ตำบลแม้งอน
ทิศใต้	ติดต่อ	บ้านดงป่าลั่น	หมู่ที่ 12	ตำบลแม่จ่า
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	บ้านป่าจี้	หมู่ที่ 11	ตำบลแม้งอน
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	บ้านสันมะกอกหวาน	หมู่ที่ 9	ตำบลแม้งอน

ภาพ 3 แผนที่ตำบลแม้งอน

สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ ที่ตั้งชุมชนเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา และที่ลาดเนินเขา พื้นที่ของหมู่บ้านมีทั้งหมด จำนวน 1,249 ไร่ มีการใช้ประโยชน์ โดยแบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร จำนวน 1,158 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย จำนวน 62 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์ จำนวน 29 ไร่ สำหรับพื้นที่การเกษตร มีการใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกตามความเหมาะสม ดังนี้

พื้นที่ทำนา	จำนวน	115	ไร่
พื้นที่ทำสวน	จำนวน	518	ไร่
พื้นที่ทำไร่	จำนวน	415	ไร่
พื้นที่ปลูกผัก	จำนวน	110	ไร่

สภาพทางสังคม

ประวัติหมู่บ้าน

บ้านห้วยลึก หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมชื่อว่าบ้านต้นล้าน ซึ่งเป็นห่อมบ้านของบ้านแม่ฮ่องจี้เหล็ก หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ และเมื่อปี พ.ศ. 2529 ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยแยกการปกครองจากหมู่บ้านแม่ฮ่องจี้เหล็ก และใช้ชื่อว่าหมู่บ้านห้วยลึก มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกจนถึงปัจจุบันคือ นายคำตัน บุญเป็ง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกำนันตำบลแม่ฮ่อง ซึ่งมีวาระอยู่จนครบเกษียณอายุ 60 ปี

คำขวัญของหมู่บ้าน

หมู่บ้านจะก้าวหน้าถ้าประชาร่วมใจกัน ชีวิตจะสุขสันต์ถ้าร่วมใจกันพัฒนา ถนนและสายน้ำ ต้องช่วยกัน เก็บรักษา ปากท้องชาวประชา ต้องอยู่ดี ไม่มีภัย

ด้านการปกครอง

บ้านห้วยลึก อยู่ในเขตการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่อง มีผู้นำอย่างเป็นทางการ ได้แก่ นายคำตัน บุญเป็ง เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายวิเชียร ใจมา และนายคำมูล ขาเหล็ก เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ด้านประชากร

บ้านห้วยลึกมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 120 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 411 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 212 คน หญิง จำนวน 199 คน แบ่งตามเกณฑ์อายุ อายุ 1 – 9 ปีจำนวน 36 คน อายุ 10 - 19 ปีจำนวน 72 คน อายุ 20 - 29 ปีจำนวน 91 คน อายุ 30 - 39 ปีจำนวน 36 คน อายุ 40 - 49 ปีจำนวน 119 คน อายุ 50 - 59 ปีจำนวน 72 คน และอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 59 คน (ข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอนปี 2554)

ด้าน อาชีพ

ราษฎรบ้านห้วยลึกร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ พืชสวนที่ปลูก ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย ส้ม ฯ พืชไร่ที่ปลูกได้แก่ กระเทียม ข้าวโพด และพืชผักตามฤดูกาล ซึ่งเป็นการทำไร่ทำสวนในพื้นที่อย่างละ 3 - 5 ไร่/ครัวเรือน ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เป็ด ไก่ สุกร และโคนันเลี้ยงเป็นรายได้เสริมตามวิถีชีวิตชุมชนชนบท ยกเว้นสุกรจะมีหลายครัวเรือนที่เลี้ยงเป็นจำนวนมากและนับเป็นรายได้หลักของครอบครัว สำหรับการทำนามีเพียงเล็กน้อยเนื่องจากที่นาส่วนใหญ่จะเป็นกรรมสิทธิ์ของคนต่างหมู่บ้าน ส่วนอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ การรับจ้างแรงงานด้านการเกษตร/ก่อสร้าง และค้าขาย

ด้านรายได้

รายได้ส่วนใหญ่ของราษฎรบ้านห้วยลึก ได้จากการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลัก ส่วนรายได้อื่น ๆ มาจากอาชีพการรับจ้างรายวัน การค้าขายในหมู่บ้าน และการจำหน่ายสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงเป็นอาชีพเสริมเกือบทุกครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของประชากร 23,000 บาท/คน/ปี (ข้อมูลจาก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน)

ประเพณี และวัฒนธรรม

ประชากรของหมู่บ้านห้วยลึกส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีของหมู่บ้าน เช่นเดียวกับชุมชนท้องถิ่นในภาคเหนือที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในแต่ละห้วงเวลา ได้แก่ ประเพณีการตานข้าวใหม่ห้วงเดือนมกราคมวันขึ้น 15 เดือน 4 (เดือนสี่เป็ง) ประเพณีสลากภัตต์ ห้วง ขึ้น 2-3 ค่ำ เดือน 11 ประเพณีวันลอยกระทง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 และประเพณีสงกรานต์บูชาตุ๊กตอยแก้ว ซึ่งเป็นพระธาตุที่เก่าแก่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทั้งตำบลแม่ฮ่องสอน ในห้วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 (เดือนเจ็ดเป็ง)

สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

สภาพแวดล้อมทั่วไปของหมู่บ้านห้วยลึกส่วนใหญ่ดี ยกเว้นในช่วงฤดูแล้งจะมีปัญหาเรื่องหมอกควันจากไฟป่าจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงพัดผ่านเข้ามาในหมู่บ้านและปัญหาการจัดการเรื่องขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล ยังไม่เป็นระบบที่มีมาตรฐาน

กลุ่มองค์กรด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มองค์กรด้านเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านห้วยลึก ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุย อพป. (อพป. อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง) กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

กลุ่มปุย อพป.

กลุ่มปุย อพป. (อพป. อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง) เริ่มก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน จำนวน 84,000 บาท ดำเนินการจัดหาปุยเคมีและปุยอินทรีย์มาให้บริการแก่สมาชิก หมุนเวียนเครดิตไปใช้ในการเพาะปลูก ปัจจุบันมีเงินสะสมประมาณ 150,000 บาทและมีคณะกรรมการบริหาร รวม 3 คน ได้แก่ นายประสิทธิ์ ตาด้วง เป็นประธาน นายอินแก้ว มูลจันทร์ดา และนายพูนศักดิ์ ทองแก้ว เป็นรองประธาน

กลุ่มออมทรัพย์เงินสัจจะ

เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2548 โดยกำหนดให้สมาชิกกลุ่มทำการออมไม่ต่ำกว่าเดือนละ 200 บาท อย่างสม่ำเสมอทุกเดือน เป็นระยะเวลา 3 ปี และเมื่อครบ 3 ปี จึงจะมีการถอนเงินออมคืน พร้อมปันผลให้กับสมาชิก และเริ่มต้นรวมกลุ่มการออมใหม่ ซึ่งในระหว่างการออมสมาชิกสามารถกู้ได้เท่ากับวงเงินฝากของตนเองที่มีอยู่ ยกเว้นผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ด้วย สามารถกู้ได้มากกว่าเงินหุ้นในกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บวกกับเงินออมที่มีอยู่ ปัจจุบันมีสมาชิกรวม 46 คน

กลุ่มผู้สูงอายุ

มีสมาชิกทั้งหมด 28 คน ได้รับการอนุเคราะห์เงินจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอนในการจัดตั้ง โดยจัดให้มีกิจกรรมการจักสาน และนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายในตำบลแม่ฮ่องสอน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอนได้จัดงบประมาณมอบให้ กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 35,000 บาท เพื่อใช้ในการลงทุนหุ้นกับกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ของหมู่บ้าน แล้วนำเงินปันผลกำไรประจำปี มาแบ่งเป็นรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุภายในหมู่บ้านโดยเฉลี่ยเท่าๆ กัน ปัจจุบันมี นายแสง หน่อเมืองคำ เป็นประธานกลุ่ม

ตอนที่ 2 กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

ประวัติความเป็นมา

กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2546 สืบเนื่องมาจากปัญหาวิกฤติใช้หัวคอกที่ระบาดไปเกือบทั่วทั้งประเทศ บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ราษฎรได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และมีความเดือดร้อนเช่นเดียวกัน ซึ่งนอกจากปัญหาด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องโรคระบาดในสัตว์เลี้ยง ปัญหาอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์หายากและมีราคาแพง เนื่องจากผู้ที่เคยเลี้ยงสัตว์ ในพื้นที่ได้หยุดเลี้ยงเพราะหัวคอกโรคระบาด ผู้ใหญ่บ้านได้เสนอแนวคิดในที่ประชุมของหมู่บ้านว่า ต้องการให้สมาชิกของหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกัน ระดมความคิด และระดมทุน เพื่อจัดทำกิจกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งในขณะนั้นเห็นว่า ในหมู่บ้านห้วยลึกมีผู้เลี้ยงสุกรจำนวนมาก ทั้งผู้เลี้ยงแบบรายย่อย 2 – 3 ตัว และผู้เลี้ยงจำนวน ก่อนข้างมาก ตั้งแต่ 10 ตัวขึ้นไป จนถึง 60 ตัว จึงควรมีการรวมกลุ่มกันระดมความคิด ระดมทุน ร่วมกันผลิตอาหารสุกรเป็นลำดับแรกสำหรับส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงสุกร ได้มีอาหารเลี้ยงสุกรในราคาถูก เนื่องจากวัตถุดิบหลาย ๆ ชนิดที่ใช้เป็นส่วนผสมของอาหารสุกรนั้นสามารถหาได้ในหมู่บ้าน ห้วยลึก เช่น ข้าวโพด ที่สมาชิกของหมู่บ้านปลูกส่งขายแก่นุคคณายนอกปีละเป็นจำนวนมาก และ รำข้าวจากหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นต้น ซึ่งในเบื้องต้นมีผู้ที่เห็นด้วยและเข้าร่วมจำนวนน้อย โดยมี ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและร่วมลงหุ้นในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นต้นจำนวน 8 คน ๆ ละ 1 หุ้น ๆ ละ 5,000 บาท รวมเป็นเงินค่าหุ้นเรือนหุ้นเริ่มต้น จำนวน 40,000 บาท หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มทั้ง 8 คนได้ ร่วมกันไปศึกษาดูงานเทคนิควิธีการในการผลิตอาหารสุกรและอาหารสัตว์อื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และพื้นที่อำเภอแม่อาว ซึ่งจากการศึกษาดูงานเกิดองค์ความรู้และแรงบันดาลใจเพิ่มขึ้น ได้ข้อสรุปว่าจะเริ่มต้นผลิตอาหารสุกร จึงได้นำเงินทุนที่รวมหุ้นได้ 40,000 บาทไปจัดซื้อเครื่องผสมอาหาร จำนวน 1 เครื่องราคา 36,000 บาท เงินทุนที่เหลือไม่เพียงพอสำหรับการจัดซื้อวัตถุดิบรวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิตอาหารสุกร จึงจัดทำโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน จากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่อง ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่อง ได้พิจารณาให้การ สนับสนุนเป็นเงิน 35,000 บาท ทำให้กลุ่มมีเงินทุนเพียงพอสำหรับการจัดซื้อ เครื่องโม่ข้าวโพดและ อื่น ๆ รวมทั้งวัตถุดิบในการผลิตอาหารสุกร และเริ่มดำเนินการผลิตอาหารสุกรเป็นครั้งแรกเมื่อ วันที่ 2 มกราคม 2547 จำหน่ายให้แก่สมาชิกกลุ่มรวมทั้งผู้เลี้ยงสุกรในหมู่บ้านที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิก กลุ่ม ในราคาที่ต่ำกว่าราคาที่ผู้เลี้ยงสุกรในหมู่บ้านเคยซื้อ

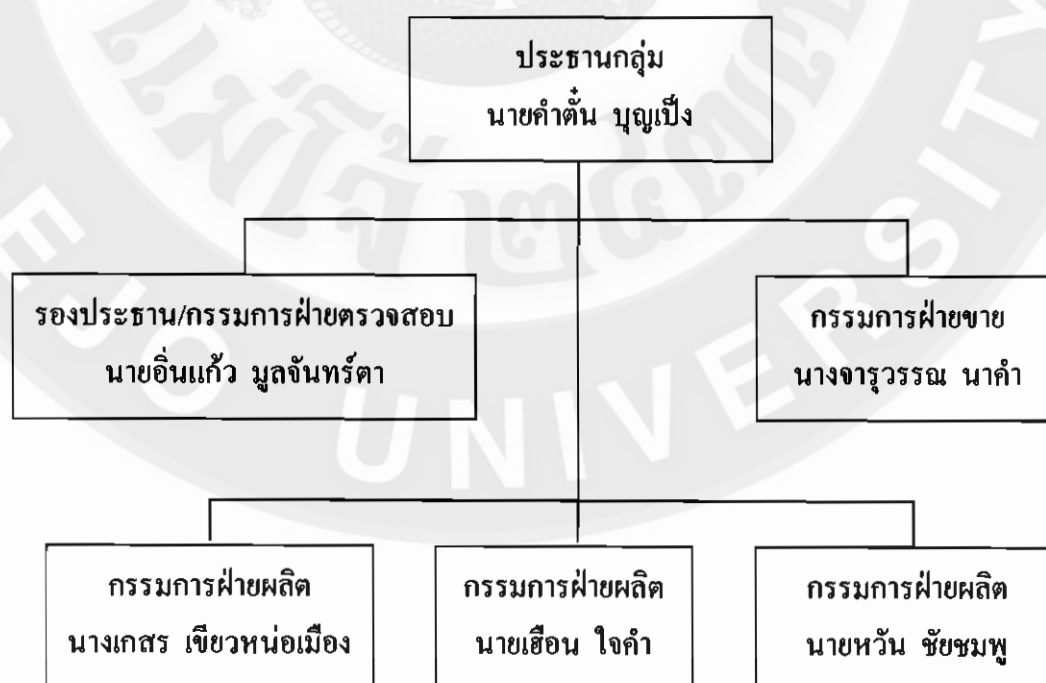
และในปี 2553 ได้รับการสนับสนุนโครงการก่อสร้างอาคารโรงเรือนเก็บวัสดุ การเกษตร ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 12 เมตร สูง 4 เมตร จำนวน 1 หลัง จากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการเก็บรักษาวัตถุดิบที่ จัดซื้อในห้วงที่มีราคาถูก เพื่อนำมาผลิตเป็นอาหารสุกร และเก็บรักษาอาหารสุกรหลังการผลิต ก่อนที่จะมีการจำหน่ายออกไป

เมื่อปี 2554 กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก มีสมาชิกจำนวน 19 ราย ปัจจุบันมี สมาชิก 16 ราย มีหุ้นจำนวน 82 หุ้น ๆ ละ 5,000 บาท เป็นเงิน 410,000 บาท

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1. เพื่อระดมความคิด ระดมทุนทรัพย์ และร่วมมือกันผลิตอาหารสำหรับเลี้ยง สัตว์ในราคาถูกจำหน่ายให้แก่สมาชิกกลุ่มที่เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสมาชิกทั่วไปของหมู่บ้านห้วยลึก
2. เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกในหมู่บ้านห้วย ลึก ได้มีอาหารเลี้ยงสัตว์ราคาถูก เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

โครงสร้างผู้บริหารกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

ภาพ 4 โครงสร้างผู้บริหารกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

การบริหารจัดการกลุ่ม

ในด้านการบริหารจัดการกลุ่มจากการศึกษาวิจัย โดยการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน และการกระทำให้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกของกลุ่มและของคณะกรรมการกลุ่ม รวมทั้งการใช้เวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ด้วยการพบปะสนทนา สอบถาม สัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือองค์กรชุมชนเล็ก ๆ อยู่ในสังคมชุมชนชนบท มีการบริหารจัดการแบบเรียบง่าย บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันทางสังคม ไม่มีสำนักงานในการจัดเก็บเอกสารบัญชี กรรมการที่รับผิดชอบในแต่ละด้านจัดทำบัญชีของตนเอง และชี้แจงให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและสมาชิกทราบ เมื่อมีการชี้แจงรับทราบทั่วกันแล้วเป็นการยุติและดำเนินการรอบใหม่ต่อไป มีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มมีการยอมรับในกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คณะกรรมการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบ ซึ่งปัจจุบันมีเพียงกิจกรรมด้านการผลิตและจำหน่ายอาหารสุกรเพียงอย่างเดียว และกลุ่มยังไม่ได้มีการวางแผนในการที่จะทำการผลิตอาหารสัตว์ชนิดอื่น ๆ อีก

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และทุกคนแสดงออกถึงความเต็มใจในการปฏิบัติ ถึงแม้บางรายปัจจุบันจะหยุดการเลี้ยงสุกรเนื่องจากเป็นการรบกวนเพื่อนบ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจและการวางแผนของสมาชิกนั้นมาก่อนข้างน้อยซึ่งผู้ทำการวิจัยพิจารณาจากการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันมีค่อนข้างน้อย สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นคล้อยตามผู้นำหรือคณะกรรมการ

สิ่งที่ค้นพบซึ่งเป็นปัจจัยในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม คือความรับผิดชอบของคณะกรรมการนั้นผู้ทำการวิจัยเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบในระดับครอบครัว ซึ่งกรรมการแต่ละฝ่ายไม่ได้ทำงานด้วยตนเองเพียงลำพัง ทั้งสามีและภรรยาต่างร่วมรับรู้และปฏิบัติได้ สามารถชี้แจงในส่วนที่รับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน และบางครอบครัวยังมีลูกเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลทำให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและคนในชุมชน พิจารณาได้จากการมีผู้ประสงค์เพิ่มหุ้นทุก ๆ ปี จากทุนหุ้นเริ่มต้น 40,000 บาท ปัจจุบันมีทุนเรือนหุ้น 410,000 บาท (ปีบัญชี 2554)

สำหรับกฎระเบียบและข้อบังคับของกลุ่ม สมาชิกได้ร่วมกันกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มร่วมกัน ดังนี้

1. การสมัครเป็นสมาชิกและการร่วมลงหุ้น กำหนดให้ในรอบ 1 ปีจะเปิดรับสมาชิกในหมู่บ้านห้วยลึกเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 1 ครั้ง โดยสมาชิกใหม่จะต้องชำระค่าหุ้นครั้งแรก

เป็นเงิน 5,500 บาท ซึ่งเงินจำนวน 5,000 บาท เป็นค่าหุ้น ส่วนอีก 500 บาทเป็นค่าตอบแทนให้แก่ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม 8 คนแรก

2. สมาชิกสามารถเพิ่มหุ้นได้ 1 หุ้นต่อปี ต่อเนื่องกันทุกปี หากปีใดขาดการเพิ่มหุ้นในปีถัดไปจะไม่สามารถเพิ่มหุ้นได้

3. ในการจัดซื้อวัตถุดิบแต่ละครั้ง ให้จัดตั้งคณะกรรมการ 1 ชุด ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปเป็นผู้ตรวจสอบ ทั้งนี้ให้สมาชิกทุกคนเสนอแหล่งในการจัดซื้อวัสดุที่มีราคาถูกที่สุดให้กรรมฝ่ายจัดซื้อ

4. ปัจจุบันกลุ่มยังผลิตอาหารสำหรับเลี้ยงสุกรเพียงอย่างเดียว สมาชิกทุกคนจะต้องหมุนเวียนไปช่วยกันผลิตอาหารสัตว์ ครั้งละ 3 คนร่วมกับคณะกรรมการผู้รับผิดชอบอีก 1 คน รวมเป็น 4 คน หากไม่สามารถไปร่วมดำเนินการได้จะต้องหาแรงงานทดแทน และหากว่าขาดการร่วมผลิตจะถูกปรับเป็นเงินวันละไม่เกิน 120 บาท และเมื่อผลิตเสร็จแล้วจะต้องส่งมอบผลผลิตทั้งหมดให้กับกรรมการผู้รับผิดชอบในการจำหน่าย ดำเนินการจำหน่ายต่อไป

5. การจำหน่ายอาหารสุกรกรรมการผู้รับผิดชอบในการจำหน่าย จะจำหน่ายให้กับสมาชิกกลุ่มเป็นลำดับแรก ส่วนที่เหลือจึงจะจำหน่ายให้กับสมาชิกในหมู่บ้านหรือบุคคลภายนอก โดยสมาชิกกลุ่มสามารถเครดิตอาหารสุกรเพื่อนำไปเลี้ยงสุกรได้ 1 รุ่นและเมื่อจะซื้อสำหรับเลี้ยงสุกรรุ่นต่อไป ต้องชำระค่าอาหารสุกรรุ่นก่อนให้ครบ และเมื่อขายอาหารสุกรจนหมดหรือครบวงจรการผลิตรอบใหม่แล้ว ให้ตรวจสอบยอดที่จำหน่ายและนำเงินรายได้จากการขายส่งให้กับกรรมการผู้รับผิดชอบด้านการเงิน (เหรัญญิกหรือประธาน) ทั้งนี้หากยังมีหนี้ค้างกับสมาชิก/ผู้ซื้อ ฝ่ายจำหน่ายต้องรับผิดชอบในการติดตามหนี้สินส่งให้กับฝ่ายการเงิน (เหรัญญิกหรือประธาน) จนครบถ้วน และต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหากไม่สามารถติดตามได้ ซึ่งกรรมการผู้รับผิดชอบในการจำหน่ายจะได้รับค่าตอบแทนร้อยละ 3 ของค่าดำเนินการของคณะกรรมการ (ร้อยละ 10 ที่หักออกจากผลกำไรทั้งปี)

6. การเงินการบัญชี ให้กรรมการที่รับผิดชอบในแต่ละด้าน ต้องรับผิดชอบการจดบันทึกหรือทำบัญชีของตนเอง และพร้อมชี้แจงให้แก่คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสมาชิกทราบ

7. มีการปันผลกำไรให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้นปีละ 1 ครั้ง (ทุกวันที่ 2 ของเดือนมกราคม) โดยนำผลกำไรทั้งหมดหัก 10 เปอร์เซ็นต์เป็นค่าดำเนินการของกรรมการ และหักสะสมหุ้น ๆ ละ 100 บาท หรือตามแต่ละคณะกรรมการพิจารณา เท่ากับจำนวนหุ้นที่มีอยู่ในปีนั้น ๆ เพื่อใช้ในการซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์การผลิต ส่วนที่เหลือเฉลี่ยปันผลให้กับสมาชิกตามจำนวนหุ้น ๆ ละ เท่า ๆ กัน

8. สมาชิกสามารถถอนหุ้นได้เมื่อครบรอบ 1 ปี แต่หากเป็นการถอนหุ้นระหว่างปี จะไม่ได้รับเงินปันผลกำไร และสมาชิกที่ร่วมหุ้นในภายหลังจะได้รับเงินคืนหุ้นเพียง 5,000 บาท อีก 500 บาทจะไม่ได้รับคืนเนื่องจาก 500 บาทเป็นค่าตอบแทนสมาชิกผู้ก่อตั้งกลุ่ม

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณี ศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกนี้ ผู้ทำการวิจัยได้นำแนวคิดหลักการจัดเวทีการเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มาจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เพื่อการเก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่ง เสรี พงศ์พิส (2548ก) ได้กล่าวว่า เวทีการเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งแบบประชาคม การประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ที่วัดหรือการพบปะที่บ้านใครก็ได้เพื่อทำข้อมูลเพื่อพูดคุยกันในเรื่องที่ทำการวิจัยกันอยู่ ซึ่งนักวิจัยชุมชนจะนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน ผู้แทนชุมชน หรือผู้แทนชุมชนอื่น ๆ ตลอดจนการไปเรียนรู้ดูงานนอกชุมชน เหล่านี้เรียกว่า เวทีการเรียนรู้ และสำหรับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อติสร วงศ์ทอง (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการทำหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ (Facitator) ถือเป็นแนวทาง ทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทยในการให้ความรู้กับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะสำหรับชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ วัย กายภาพ ความคิดและจิตใจ บริบทในชีวิตของผู้เรียนที่หลากหลาย บรรยากาศที่ผ่อนคลาย ยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัด อึดอัดเกินไป ร่วมกันเรียนรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสมเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

โดยผู้ทำการวิจัยได้ใช้เทคนิคกระบวนการ PLA หรือการเรียนรู้และการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action) เป็นเครื่องมือ มีการจัดเวทีเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ได้แก่ เวทีเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยลึก เวทีเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ เวทีเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ และการนำคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มองค์กรภายนอก ซึ่งนอกจากเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการที่กล่าวแล้ว ผู้ทำการวิจัยได้ใช้เวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการโดยการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลบริบทและ

สภาพการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก รวมทั้งเป็นการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแก่สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ซึ่งมีผลของการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก

เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2553 ได้จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ของชุมชนบ้านห้วยลึก โดยใช้สถานที่ภายในวิหารของวัดห้วยลึก ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเวที 55 คน คิดเป็นร้อยละ 45.83 จากสมาชิกของหมู่บ้านห้วยลึกทั้งหมด จำนวน 120 ครัวเรือน โดยมีผู้นำอย่างเป็นทางการที่เข้าร่วม เช่น นายคำมูล ขาเหล็ก ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมชาย มูลจันทร์ตา และนาง ศรีไพร แก้วใจ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน หลังจากที่ผู้นำชุมชนได้ประชุมชี้แจงข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกของหมู่บ้านทราบ และผู้ทำการวิจัยได้เสนอประเด็นร่วมเรียนรู้วิถีชุมชนในอดีต สภาพความเป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบัน ความสุข ความทุกข์ และได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลบริบทของชุมชน เขียนแผนที่ของชุมชนในปัจจุบันของหมู่บ้านห้วยลึก ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลในเวทีเรียนรู้และเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ นำมาประกอบการพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกขึ้นนั้น พบว่ามี 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่

1. วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยลึกมีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ประชากรร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์
2. ที่ดินทำกินสำหรับการเพาะปลูกแต่ละครัวเรือนมีน้อย เนื่องจากพื้นที่ในเขตของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลภายนอก โดยเฉพาะที่นาถึงแม้จะมีพื้นที่สำหรับการทำนาอยู่ในเขตของหมู่บ้าน จำนวน 115 ไร่ แต่พื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลภายนอก ทำให้อาชีพการเพาะปลูกมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ชุมชนจึงต้องมีการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เขตที่เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อสร้างรายได้เสริม ซึ่งมีการเลี้ยงสัตว์เกือบทุกครัวเรือน ได้แก่ สุกร เป็ด และไก่ โดยเฉพาะการเลี้ยงสุกรนั้นนับเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้จำนวนมากแก่ครัวเรือนและชุมชน ซึ่งบ้านห้วยลึกถือว่าเป็นแหล่งผลิตสุกรที่สำคัญแห่งหนึ่งของพื้นที่อำเภอฝางและพื้นที่ใกล้เคียง
3. ผลกระทบจากภายนอกในเรื่องการระบาดของโรคไข้หวัดนก ที่เกิดขึ้นเกือบทุกภูมิภาคของประเทศเมื่อปี 2546 ส่งผลกระทบต่อวิถีการเลี้ยงสัตว์ และระบบเศรษฐกิจของชุมชนจากสถานะในด้านราคาและการตลาด รวมทั้งอาหารสัตว์เริ่มขาดแคลนและมีราคาแพง เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลการขนส่งต้องใช้ต้นทุนสูง

เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2553 ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ประสานให้มีการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ขึ้น โดยใช้สถานที่ที่บ้านของกำนันซึ่งเป็นประธานกลุ่มเป็นสถานที่ในการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเวที 15 คนคิดเป็นร้อยละ 78.94 จากจำนวนสมาชิกของกลุ่มในขณะนั้นมีจำนวน 19 ราย เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อชักชวนให้สมาชิกกลุ่มได้ทบทวนและวิเคราะห์ตั้งแต่ความเป็นมา เหตุผลในการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ความคาดหวัง ความพึงพอใจ ต่อผลการดำเนินการของกลุ่มที่ผ่านมา และจะร่วมกันพัฒนากลุ่มอย่างไรต่อไปในอนาคต

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม โดยมีประธานกลุ่มและคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นหลัก และสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้ตอบรับ/รับรู้หรือยืนยันในข้อมูล ซึ่งผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการสอบถามเป็นประโยคสั้น ๆ ในลักษณะการสัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างครบถ้วน เช่นทำไมถึงเกิดการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้น ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกแต่ละคนมีส่วนในการดำเนินการอย่างไรบ้าง ปัญหาของกลุ่มมีหรือไม่ ถ้ามีการแก้ไขอย่างไร มีความพอใจในผลงานของกลุ่มอย่างไร และอนาคตกลุ่มควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งผลของเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มนี้ เปรียบเหมือนการสังคายนาองค์กร ทบทวนอดีต ค้นหาปัญหา ตรวจสอบและสร้างหลักธรรมาภิบาล ที่ส่งผลดีต่อการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1. ความเข้าใจและความเชื่อมั่นของสมาชิกกลุ่มต่อระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ผ่านมารวมถึงความไว้วางใจต่อคณะกรรมการ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไปในอนาคต ซึ่งในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกกล่าวยอมรับในความตั้งใจ ความเสียสละและความโปร่งใสของคณะกรรมการ ที่ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่พึงพอใจของสมาชิกกลุ่ม จากคำกล่าวของสมาชิกที่ว่า “กรรมการกลุ่มนี้เขาทำจริง (เป็ลยะแต่) แต่ก่อนมีก็กลุ่มก็กลุ่มก็ล้มหมด ”

2. การบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพปัจจุบัน ซึ่งจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ทำให้สมาชิกทุกคนได้เห็นภาพกว้างของจำนวนหุ้นและเงินหุ้นที่ใช้จ่ายในการลงทุนหมุนเวียนซึ่งพบว่าในขณะนั้น (ธันวาคม 2553) เงินทุนหุ้นมีจำนวน 395,000 บาท แต่ไม่ได้ใช้จ่ายในการลงทุนมากนัก เนื่องจากไม่ได้มีการจัดซื้อข้าวโพดปลายพันธุ์หรือวัตถุดิบอื่น ๆ ในห้วงที่มีราคาถูกลงมาสต็อกไว้

ดังเช่นในอดีต และจำนวนเงินที่มีการปันผลกำไรคืนให้แก่สมาชิกในแต่ละปีที่มีจำนวนลดน้อยลงทุก ๆ ปี จากปีแรก ๆ ของการจัดตั้งกลุ่มปันผลหุ้นละ มากกว่า 4,000 บาท ในปี 2553 ปันผลหุ้นละ 641 บาทและในปี 2554 ปันผลหุ้นละ 354 บาท

เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2555 ได้จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก โดยใช้สถานที่บริเวณห้องประชุมของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 มีผู้เข้าร่วมเวที 5 คน ได้แก่ กำนันคำตัน บุญเป็ง ประธานกลุ่ม นายอินแก้ว นวลจันทร์ดา รองประธานฝ่ายตรวจสอบ นายเอือน ใจคำ กรรมการฝ่ายผลิต นางเกสร เขียวหน่อเมือง กรรมการฝ่ายผลิต และนางประเสริฐ ชัยชมพู (ภรรยานายหวัน ชัยชมพู) กรรมการฝ่ายผลิต ซึ่ง คิดเป็นร้อยละ 83.33 จากจำนวนคณะกรรมการ ทั้งหมด 6 คน ส่วนกรรมการที่ไม่ได้เข้าร่วมได้แก่ นางจรรวณ นาคำ ซึ่งในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนี้เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยเน้นถึงสภาพการบริหารจัดการในปัจจุบัน ที่คณะกรรมการแต่ละท่านรับผิดชอบดำเนินการ รวมถึงด้านการบัญชี ทั้งนี้บางเรื่องคณะกรรมการอาจไม่สะดวกที่จะชี้แจงหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีรวมสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ซึ่งนอกจากเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนหนึ่งแล้ว ยังช่วยให้คณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมกันทบทวนและวิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อบกพร่องและสภาพปัญหาในการบริหารจัดการ รวมถึงแนวทางในการที่จะบริหารจัดการต่อไปในอนาคต ซึ่งผลสรุปของเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่ม มีประเด็นที่นำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม โดยการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ดังนี้

1. การยินยอมให้สมาชิกกลุ่มสามารถเครดิตอาหารสุกรได้จนถึงวาระการขายสุกรที่เลี้ยงอยู่ในขณะนั้น แล้วจึงชำระค่าอาหารสุกรที่เครดิตไป ซึ่งแต่เดิมต้องชำระงวดต่องวด คือชำระที่เครดิตงวดเก่า แล้วจึงเครดิตงวดใหม่ได้ ทำให้ช่วยลดปัญหาของสมาชิกในเรื่องเงินทุนสำหรับการเลี้ยงสุกร ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากผลของเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเมื่อ 25 ธันวาคม 2553 ซึ่งประเด็นเรื่องเงินทุนหุ้นของกลุ่มที่มีอยู่จำนวนมากแต่มีความจำเป็นในการใช้จ่ายในด้านการลงทุนน้อย จึงมีการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มในการให้ระยะเวลาการเครดิตอาหารสุกรแก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น

2. การจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อผลิตอาหารสุกร ปัจจุบันไม่มีการจัดซื้อล่วงหน้า ซึ่งแตกต่างจากเดิมที่มีการจัดซื้อวัตถุดิบล่วงหน้า เช่น ข้าวโพด ปลาป่น ในห้วงที่วัตถุดิบมีราคาถูก ทำ

ให้ปัจจุบันราคาอาหารสุกรที่จำหน่ายแก่สมาชิกมีราคาค่อนข้างสูงและกลุ่มได้กำไรน้อย ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มที่เข้าร่วมในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า จะต้องมีการจัดซื้อหรือสต็อกวัตถุดิบที่มีราคาถูกล่วงหน้าเพื่อลดต้นทุนในการการผลิต และจะสร้างผลกำไรให้แก่กลุ่มเพิ่มมากขึ้น

3. ในด้านการจัดทำบัญชีของกลุ่ม ในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนี้ กำนันคำตัน บุญเป็ง ประธานกลุ่มและคุณอินแก้ว มูลจันทร์ตา รองประธานกลุ่ม/ผู้ตรวจสอบได้นำเอกสารบัญชีที่เกี่ยวข้องกับด้านการเงินของกลุ่ม ซึ่งเป็นการบันทึกแบบง่าย ๆ แต่ก็สามารถเข้าใจได้ถึงจำนวนเงิน แห้งที่มาที่ไป และห้วงระยะเวลา ซึ่งหมายถึงระบบการบริหารจัดการด้านการเงินของกลุ่ม โดยคณะกรรมการกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมในเวทีเรียนรู้ทุกคนแสดงถึงความเข้าใจและยอมรับ และไม่มีการกล่าวถึงในลักษณะสงสัยหรือคลางแคลงใจแต่อย่างใด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มนี้ทำให้เกิดกระบวนการตรวจสอบซึ่งกันและกันในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการกลุ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ต่อไป

4. ปัญหาเรื่องพื้นที่ในการเลี้ยงสุกร ที่สมาชิกกลุ่มบางรายไม่สามารถเลี้ยงในพื้นที่บริเวณบ้านได้ เนื่องจากการส่งกลิ่นเหม็นของมูลสุกรต่อเพื่อนบ้าน และส่งผลกระทบต่อการค้าเนกิจกรรมการผลิตอาหารสุกรของกลุ่มรวมถึงการประกอบอาชีพการเลี้ยงสุกรของสมาชิกกลุ่มนั้น ในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่ม มีข้อสรุปร่วมกันว่าจะจัดหาพื้นที่ซึ่งอาจเป็นการเช่าที่ดินของสมาชิกกลุ่มหรือของคนในหมู่บ้านสำหรับการเลี้ยงสุกรเป็นส่วนรวมของกลุ่ม โดยจะมีการหารือร่วมกันของสมาชิกกลุ่มถึงแนวทางการปฏิบัติ และการศึกษาดูงานวิธีการบริหารจัดการจากกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการจัดการเป็นส่วนรวมด้วย

เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกับกลุ่มองค์กรภายนอก

เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2555 คณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกจำนวน 5 คน ได้แก่ กำนันคำตัน บุญเป็ง ประธานกลุ่ม นายอินแก้ว มูลจันทร์ตา รองประธาน/ฝ่ายตรวจสอบ นายเอือน ใจคำ กรรมการฝ่ายผลิต นางเกสร เขียวหน่อเมือง กรรมการฝ่ายผลิต และนางประเสริฐ ชัยชมพู (ภรรยานายหวัน ชัยชมพู) กรรมการฝ่ายผลิต ได้เดินทางจากบ้านห้วยลึกมายังบ้านห้วยทุ่ง หมู่ 14 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง โดยผู้ทำการศึกษาวิจัยเป็นที่เล็งในการติดต่อประสานงาน เนื่องจากพิจารณาเห็นว่ากลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง เป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่นับว่าประสบความสำเร็จมีกลุ่มต่าง ๆ จากภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก โดยการจัดเป็นเวที

แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเวทีเสวนา ซึ่งแตกต่างจากการรับฟังการบรรยายและสอบถาม เพื่อให้คณะกรรมการกลุ่มทั้งสองกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกี่ยวกับประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการ รวมถึงองค์ความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มของตนเองให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น และศึกษาเรียนรู้ด้านการบัญชีและการเงินกับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองยาง เนื่องจากกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มออมทรัพย์เงินสัจจะของหมู่บ้านห้วยลึก ซึ่งปัจจุบันมีเงินออมของสมาชิกรวมกว่า 700,000 บาท ดังนั้นเพื่อกระตุ้นให้กลุ่มมีการพัฒนาด้านการบัญชีและการบริหารกิจกรรมการออมของหมู่บ้านให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ผู้ทำการศึกษายังนำเสนอการเข้าศึกษาเรียนรู้กับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองยาง ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ทุกคนเห็นด้วย

เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง ซึ่งมีคณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง จำนวน 4 คน ได้แก่ นายประจักษ์ บุญเรือง ประธานกลุ่ม นายสุขเกษม สิงห์คำ กรรมการ/ผอ.บ. นายทองหล่อ บุญป้อ กรรมการ/ส.อบต.เชิงดาว คุณจิตวันต์ เลอมาชูเรีย กรรมการให้การต้อนรับและเปิดเวทีเสวนา ซึ่งนายประจักษ์ บุญเรือง และนายทองหล่อ บุญป้อ กรุณาเล่าถึงประวัติความเป็นมาและการบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงการบริหารจัดการในภาพรวมของชุมชนบ้านหัวทุ่ง เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มจักสานเป็นระดับผู้นำชุมชนโดยมีนายเกษม สิงห์คำ ผอ.บ.และคุณจิตวันต์ เลอมาชูเรีย เป็นผู้อธิบายเสริม ซึ่งมีประเด็นที่เป็นที่สนใจของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ เช่น

การก่อตั้งกลุ่ม กลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง เริ่มก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี 2542 จากแนวคิดของผู้นำหมู่บ้านที่ต้องการพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่คนในหมู่บ้าน คืออาชีพการสานก๊วย ที่ในขณะนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่มีการสานก๊วยกันอยู่เป็นจำนวนมาก โดยการซื้อวัสดุ(ไม้ไผ่)จากภายนอก และตัดเองจากป่าบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ซึ่งนับวันจำนวนจะลดลงไปเรื่อย ๆ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีการกวตขันจับกุมและห้ามปรามไม่ให้มีการลักลอบเข้าไปตัดไม้ในเขตอนุรักษ์ ผู้นำหมู่บ้านโดยนายประจักษ์ บุญเรือง และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ปรึกษากันในขั้นต้นเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาเรื่องไม้ไผ่ที่สมาชิกของหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้ในการจักสาน โดยได้ตกลงกันว่าจะทำเรื่องขอใช้พื้นที่ของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 ที่เคยเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และอยู่ติดกับหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปลูกไม้ไผ่บงเป็นส่วนรวมของหมู่บ้านสำหรับแบ่งปันไม้ไผ่ให้กับสมาชิกของหมู่บ้านใช้ในการจักสาน ลดต้นทุน ลดปัญหาการบุกรุกตัดไม้ในป่าของชาวบ้าน และส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ป่าโดยรอบของหมู่บ้านไปพร้อม ๆ กัน จึงได้จัดการประชุมหมู่บ้านขึ้นเพื่อทำความเข้าใจและทำประชาคมคิของหมู่บ้านว่าจะทำอย่างไรต่อไป ซึ่งมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย และผลของที่ประชุมมีมติให้จัดตั้งเป็นกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่งขึ้น โดยให้เป็นไปตามความสมัครใจของแต่ละคนซึ่งมีผู้ตกลงเข้าร่วมเป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มแรกจำนวน 95 คน (ครัวเรือน) จากประชากร 136

ครัวเรือน แตกต่างจากกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึกมีสมาชิกเริ่มต้น 8 คนจากประชากร 120 ครัวเรือน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระดับความเข้มแข็งของชุมชนหรือความสามัคคีของคนในชุมชน โดยกำนันคำตัน บุญเป็งได้กล่าวยอมรับในฐานะที่ตนเองเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งจะนำไปเป็นข้อคิดในการปฏิบัติต่อไป โดยเล่าเสริมถึงพื้นฐานของหมู่บ้านห้วยลึกที่แต่เดิมเป็นหอย่อมบ้านของบ้านแม่จอนฮีเหล็ก โครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาในขณะนั้นทุกโครงการล้วนล้มเหลวทั้งสิ้นทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือและความมั่นใจ ส่งผลให้ขาดความร่วมมือในเวลาต่อ ๆ มา แต่ปัจจุบันนี้ดีขึ้น ๆ เป็นลำดับ

การบริหารจัดการ เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นและได้จัดทำโครงการขอใช้พื้นที่จากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์พื้นที่จำนวน 42 ไร่แล้ว สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับของกลุ่มขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน

เรื่องการเงิน คุณอินแก้ว มุลจันทร์ดา รองประธาน/ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ ได้แลกเปลี่ยนถึงสภาพโดยทั่วไปของกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องเงิน เช่นการติดตามหนี้สิน ซึ่งนายประจักษ์ บุญเรือง ประธานกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง และเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านปัจจุบันเป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว ได้เล่าขยายความถึงการบริหารจัดการชุมชน ที่ประชาชนในบ้านห้วยทุ่ง ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนโดยเคร่งครัดและการใช้มาตรการทางสังคมในการช่วยจัดการสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎกติกา เช่นกลุ่มทุกกลุ่มในหมู่บ้านห้วยทุ่งปัจจุบันมี 13 กลุ่ม ต้องชี้แจงบุคคลต่อที่ประชุมหมู่บ้านทุกสิ้นปี หากกลุ่มใดไม่สามารถชี้แจงได้หรือมีปัญหากรรมการต้องลาออก และเคลียร์บัญชีทรัพย์สินให้กับคณะกรรมการชุดใหม่ ในส่วนที่คิดค้างให้ผู้นำฝ่ายปกครองและคณะกรรมการหมู่บ้านเร่งรัดติดตามทวงถาม ซึ่งทำให้ไม่มีสมาชิกหรือคณะกรรมการกลุ่มใด ๆ ของหมู่บ้านมีปัญหาด้านการเงินหรือหนี้สิน

วิธีการจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรืออาจมีผลประโยชน์ซึ่งมี กรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ได้กล่าวเป็นประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนายประจักษ์ บุญเรือง ได้อธิบายว่า คณะกรรมการจะหลีกเลี่ยงการเป็นผู้ดำเนินการเอง คือถ้าคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการอาจจะถูกใจฝ่ายหนึ่งแต่ไม่ถูกใจอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นจะใช้วิธีดำเนินการโดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม โดยการประชุมสมาชิกและให้คัดเลือกผู้แทนมาดำเนินการเฉพาะเรื่อง เช่นในการตัดไม้ไผ่ในพื้นที่ส่วนรวมของกลุ่มเพื่อนำไปแบ่งเฉลี่ยให้กับสมาชิกกลุ่มใช้เป็นวัตถุดิบในการจักสานถ้วย (ตะกร้าใส่ผัก) จะเรียกประชุมสมาชิกกลุ่มเพื่อให้ร่วมกันคัดเลือกคณะทำงานเฉพาะขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการ โดยสมาชิกทุกคนรวมทั้งผู้ที่ เป็นคณะกรรมการจะมีหน้าที่รับผิดชอบแต่ละด้าน เช่นเป็นฝ่ายตัด ฝ่ายขนย้าย ฝ่ายคัดแยกแบ่งกอง และสมาชิกทุกคนร่วมกันพิจารณาความเหมาะสม

ของแต่ละกองก่อนที่จะมีการจับสลากว่าสมาชิกคนใดจะได้กองไหนเป็นของตนเอง และผู้ที่เป็นคณะกรรมการจะเป็นผู้ดูแลช่วยเหลือในภาพรวมด้วย

หลังจากที่ได้เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว คณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง ได้เชิญคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ไปศึกษาแลกเปลี่ยนในพื้นที่แปลงปลูกไผ่ของกลุ่ม ซึ่งกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ได้กล่าวปัญหาการลักลอบตัดหน่อไม้หรือไม้ไผ่ มีหรือไม่มีและมีการแก้ไขอย่างไร ซึ่งนายประจักษ์ บุญเรือง และกรรมการกลุ่ม ได้อธิบายถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายกับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มรวมถึงการขอความร่วมมือกับผู้นำของหมู่บ้านใกล้เคียงในการประชาสัมพันธ์โครงการของกลุ่มและกฎระเบียบข้อบังคับให้ทราบทั่วกัน หากลักลอบตัดหน่อไม้หรือไม้ไผ่ ปรับต้นละ 500 บาท สำหรับสมาชิกหรือคณะกรรมการปรับเป็นสองเท่า ซึ่งเคยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นและได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าว ทำให้ไม่เกิดเหตุการณ์การลักลอบตัดหน่อไม้หรือไม้ไผ่ขึ้นอีกจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาเรียนรู้ของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึกกับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย ซึ่งเจ้าหน้าที่สถาบันการเงินชุมชนได้เล่าถึงความเป็นมาและขั้นตอนการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน โดยมีเทศบาลตำบลพระธาตุปู่คำ เป็นผู้ร่วมคิดต่อประสานงาน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เป็นผู้สนับสนุนอุปกรณ์บางส่วน พร้อมความรู้ด้านการบัญชีแก่เจ้าหน้าที่ ซึ่งการดำเนินการของสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาม มีวัตถุประสงค์คือ 1) มุ่งเน้นให้บริการด้านการออม 2) ให้บริการด้านการตลาด 3) ส่งเสริมสวัสดิการด้านการเกิด การสมรส การเจ็บป่วย/ทุพพลภาพ/เสียชีวิต และการศึกษาแก่สมาชิก 4) สนับสนุนเงินทุนและบริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ 5) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน

ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ได้สรุปความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า ในทางปฏิบัติที่กลุ่มออมทรัพย์เงินสัจจะบ้านห้วยลึกมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว แต่เป็นการดำเนินการในรูปแบบง่าย ๆ บนพื้นฐานของความตั้งใจ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการ และความไว้วางใจของสมาชิกซึ่งก็เป็นเพียงจำนวนหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมู่บ้าน หากสามารถดำเนินการในรูปแบบของสถาบันการเงินชุมชนได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อคนในหมู่บ้านจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทำความเข้าใจกับประชาชนในหมู่บ้าน การประสานหาแนวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน และสำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) อำเภอฝาง ซึ่งจะต้องรอให้ครบวงรอบการออมและการปันผลกำไรแก่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เงินสัจจะที่จะครบวาระในสิ้นปี 2555 นี้ก่อน จึงจะเริ่มประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาแนวทางการปฏิบัติต่อไป

เวทีการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

นอกจากการจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการของสมาชิก กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ของคณะกรรมการกลุ่มรวมถึงการนำคณะกรรมการกลุ่มไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่งแล้ว ยังมีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็น ทางการ โดยการหาโอกาสพบปะสนทนาสอบถามแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) อย่างเป็นกันเองที่บ้าน ขณะที่กำลังดำเนินผลิตหรือจำหน่ายอาหารสุกร หรือขี้เถ้าสุกร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งอาจเป็นข้อมูลทั่วไปหรือ ข้อมูลเชิงลึกที่บางครั้ง ไม่มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนในเวทีที่เป็นส่วนรวม เนื่องจากข้อจำกัดทาง สังคมชุมชนหรือปัจจัยอื่น ๆ พร้อมทั้งเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากเวทีต่าง ๆ ให้เป็นข้อมูลที่ เชื่อถือได้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความสอดคล้องกับข้อมูลจากเวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่าง ๆ ค่อนข้างมาก มีเพียงประเด็นการเพิ่มหุ้นของสมาชิกในแต่ละปีที่ทุกคนที่ได้ สนทนาแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ เห็นด้วยว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องมีการพิจารณาร่วมกัน และแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน แต่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เนื่องจากมีความละเอียดอ่อน ในแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ กรณีสมาชิกเก่ามีจำนวนหุ้นมาก ส่วนผู้ที่เป็นสมาชิก ในภายหลังจะมีหุ้นน้อย ทำให้ยังไม่มีสมาชิกหรือคณะกรรมการคนใดเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูลใน เวทีอย่างเป็นทางการ เพื่อการแก้ไขกฎระเบียบข้อบังคับ หรือแนวทางการปฏิบัติที่น่าจะเป็น ประโยชน์เพิ่มขึ้นกับสมาชิกหรือกลุ่ม ซึ่งผู้ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการจะขอใช้ เวทีการสนทนาย่อยทำความเข้าใจกับกรรมการและสมาชิกกลุ่มให้ชัดเจนมากขึ้นกว่าในปัจจุบันอีก ระยะหนึ่งก่อน แล้วจึงจะเสนอหารือต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเป็นทางการต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ผู้การจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

ตามสภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึก ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ตั้งของบ้าน ห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ราบเชิงเขาผสมกับพื้นที่ลาดเนินเขา มีลำน้ำไหลผ่านหมู่บ้าน 2 สาย วิถีชีวิตของประชากรในหมู่บ้านร้อยละ 80 จึงเป็นวิถีชีวิตแบบ เกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ที่เป็นที่ราบมีน้ำสมบูรณ์จะใช้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาดำและปลูกพืชผักหลังจาก ฤดูเก็บเกี่ยว พื้นที่ที่เป็นที่ลาดเนินเขาจะใช้ในการปลูกพืชสวน หรือปลูกพืชไร่ในพื้นที่ที่สามารถส่ง น้ำไปดูแลได้ สำหรับประชากรอีกจำนวนประมาณร้อยละ 20 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างใน การทำการเกษตร เนื่องจากไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นประชากรส่วนใหญ่ของ

หมู่บ้านจะปฏิบัติเกือบทุกครัวเรือน ได้แก่การเลี้ยงเป็ด การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงสุกร และการเลี้ยงโค ซึ่งเป็นไปตามสภาพของภูมิสังคมแบบชนบทในการดำรงวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองโดยอาศัยปัจจัยภายในที่มีอยู่ในชุมชนที่เอื้ออำนวยให้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ทั้งในระดับตนเอง ระดับครอบครัวและระดับชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ อรรถวิทย์ พงษ์ (2549: 109-121) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกสำคัญที่สุดที่มนุษย์ใช้ปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่าง ๆ ไม่ว่าครอบครัว กลุ่มองค์กรชุมชน ประเทศและระบบนิเวศน์

กระบวนการเรียนรู้ ผู้การจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

จากสภาพปัญหาวิกฤติใช้หัวคนกระบาด ที่ระบาดไปเกือบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยในปี 2546 บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน กลุ่มคนจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันและริเริ่มดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยการระดมความคิด วางแผน ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกันไปศึกษาเรียนรู้วิธีการผลิตอาหารสุกรจากแหล่งเรียนรู้ภายนอก และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้กลับมาปฏิบัติโดยจัดซื้ออุปกรณ์เตรียมการผลิต เป็นกระบวนการเรียนรู้และค้นคว้าหาวิธีการในการพยายามแก้ไขปัญหาของบุคคลและชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองให้หลุดพ้นจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงการพยายามพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ชชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533: 33) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญประการหนึ่ง คือ เป็นการเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง (problem oriented) และเป็นการเรียนรู้เพื่อหาความพยายามในการพึ่งตนเอง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของครอบครัว และชุมชนดังนั้นการเรียนรู้ของครอบครัว และชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญาของสมาชิกให้สูงขึ้น แต่ยังรวมถึงการกล้าที่จะคิดริเริ่ม และค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหา และพึ่งตนเองได้

การระเบิดจากข้างใน

การจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ริเริ่มและเริ่มต้นดำเนินการจากกลุ่มคนในชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาของตนเอง มีการเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน ร่วมลงทุน และร่วมเรียนรู้เทคนิควิธีการที่จะนำมาปฏิบัติร่วมกัน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน ได้มีส่วนช่วยเหลือ

เหมือนเป็นพี่เลี้ยงให้การสนับสนุนเงินทุนเพิ่มเติมตามความจำเป็นพอสมควรหลังจากกลุ่มได้เริ่มดำเนินการและติดขัดเล็กน้อย ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมผลิตอาหารสุกรบริการแก่สมาชิก รวมถึงชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาได้ตามที่ต้องการหรือตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรื่อง การระเบิดจากข้างใน คือไม่เป็นการชี้นำหรือบังคับจากภายนอกว่าชุมชนต้องปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เขาคิดและเริ่มต้นขึ้นเอง โดยเราไปช่วยกระตุ้นแล้วไปดูว่าเขาทำอะไรเราก็ไปเพิ่มเติมให้เกิดความสมบูรณ์ความสำเร็จ ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มหรือองค์กรชุมชนโดยทั่วไปในพื้นที่ตำบลแม่อน ที่เกิดขึ้นจากการแนะนำของหน่วยงานหรือการเขียนโครงการของผู้นำชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนทรัพย์สินต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอก และเมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณ/ทรัพย์สินแล้วไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ เนื่องจากขาดปัจจัยพื้นฐานในเรื่องความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ต้น

รู้ รัก สามัคคี

การร่วมกันเรียนรู้ปัญหาคั้งแต่แรกของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก แล้วไปศึกษาเรียนรู้ร่วมกันถึงเทคนิควิธีการในเรื่องการผลิตอาหารสัตว์ จากผู้รู้ ผู้ที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จจากภายนอก และพิจารณาร่วมกันสรุปว่าจะผลิตอาหารสุกรเป็นกิจกรรมแรก เป็นการประสานพลังความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินวิถีชีวิต จากต่างคนต่างทำต่างคนต่างอยู่ มาเป็นความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรื่อง รู้ รัก สามัคคี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง รู้ รัก สามัคคี มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง สามารถปรับใช้ได้กับทุกยุค ทุกสมัย

รู้ คือการที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก คือความรักที่เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการความแล้วจะต้องมีความรัก ความพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ปัญหานั้น ๆ

สามัคคี คือการที่จะลงมือปฏิบัติกันนั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาลให้ลุล่วงไปด้วยดี

การมีส่วนร่วม

ในด้านการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก สมาชิกของกลุ่มได้ตกลงร่วมกันในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยได้ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกจำนวนหนึ่งจะถูกคัดเลือกให้เป็นกรรมการรับผิดชอบในด้านใดด้านหนึ่งเป็นหลัก ส่วนสมาชิกที่ไม่ได้เป็นกรรมการทุกคนต้องหมุนเวียนเข้าร่วมปฏิบัติงานในการผลิตแต่ละครั้งถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นกรรมการที่รับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วันชัย วัฒนศัพท์ (2546) ที่กล่าวว่า หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรม ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อจะได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล มีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ

และจากการประเมินผลด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มด้วยการสังเกตในเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ พบว่าสมาชิกของกลุ่มทุกคนยินยอมและยอมรับในการมีส่วนร่วม โดยให้ความร่วมมือและร่วมกระทำกิจกรรมอย่างเต็มใจและตั้งใจ ถึงแม้ปัจจุบันสมาชิกบางรายจะไม่ได้เลี้ยงสุกรคือไม่ได้ใช้บริการซื้ออาหารสุกรจากกลุ่ม แต่ก็เข้าร่วมกิจกรรมตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมมาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน (2531: 10) ที่ได้ให้ความหมายว่าการเข้าร่วมอย่างแข็งขัน และอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนในอำนาจการตัดสินใจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนอง และทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอภาคกัน

ผลการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นชนบท มีการดำเนินการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน คือริเริ่มและดำเนินการโดยคนในชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งการเรียนรู้ภายในและการเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอก มีการบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างการใช้กับผู้ผลิต คือผู้เลี้ยงสุกรกับผู้ผลิตอาหารสัตว์ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนในด้านการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องรอความ

ช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพและมีรายได้ช่วยลดรายจ่าย มีกิจกรรมทำร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับแนวคิด ของ เสรี พงศ์พิศ (2548ก: 48) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการของคนในชุมชน โดยการรวบรวมแนวความคิด ความรู้และภูมิปัญญาของคนในชุมชน ในการจัดการทุนของชุมชนที่มีอยู่ เช่น ผลผลิตและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของความพอเพียง และวิสาหกิจชุมชนต้องมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย และ เสรี พงศ์พิศ (2548ก อ้างใน ประภาส สุทธิอาคาร และคณะ, 2550: 9) ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบทรัพยากรทุนแรงงานในชุมชนเป็นหลัก ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เกิดบนฐานภูมิปัญญาของท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย มิได้แสวงหากำไรแต่นับคุณธรรม จริยธรรม พึ่งพาอาศัยกัน

ผลการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

1. ผลที่เกิดแก่สมาชิกของกลุ่ม

- 1.1 ทำให้สมาชิกกลุ่มลดรายจ่ายค่าอาหารสุกร
- 1.2 สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเลี้ยงสุกร และมีความมั่นคงในอาชีพการเลี้ยงสุกร
- 1.3 เพิ่มศักยภาพในการเลี้ยงสุกรของสมาชิกกลุ่มรวมทั้งสมาชิกของหมู่บ้าน โดยสามารถเครดิตอาหารสุกรไปใช้ก่อน และใช้คืนเมื่อขายสุกรแล้ว
- 1.4 สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สมาชิกกลุ่มและครอบครัว ถึงแม้บางรายจะเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพเสริม แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นจำนวนมาก

2. ผลที่เกิดขึ้นต่อสังคมชุมชนบ้านห้วยลึก ชุมชนใกล้เคียง และชุมชนในระดับที่ใหญ่ขึ้น

- 2.1 ด้านเศรษฐกิจของชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชนประกอบกิจการที่ช่วยลดต้นทุนในการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีการหมุนเวียนดีขึ้น
- 2.2 ด้านสังคม การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดผลดีต่อสังคมชุมชน เช่น

2.2.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความใกล้ชิดและเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่ความเข้าใจและความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

2.2.2 เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่การเรียนรู้จากการศึกษาดูงานของสมาชิกกลุ่ม การเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม

2.2.3 เกิดการเรียนรู้วิธีการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงสุกรซึ่งเป็นวิถียังชีพดั้งเดิมดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านห้วยลึกเป็นแหล่งผลิตสุกรที่สำคัญในพื้นที่อำเภอฝางและอำเภอใกล้เคียง

2.2.4 ชุมชนบ้านห้วยลึกเป็นหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งของสังคมชุมชนระดับตำบล ระดับอำเภอ ต่อเนื่องไปยังระดับจังหวัด ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ หากหน่วยย่อย ๆ ทั้งหลายซึ่งเปรียบเหมือนฐานรากมีความมั่นคง ก็จะส่งผลให้หน่วยระดับต่าง ๆ ที่ใหญ่ขึ้นมีความมั่นคงตามไปด้วยเช่นกัน

ตอนที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้

จากการที่ผู้ทำการวิจัยได้จัดให้มีเวทีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ เวทีการเรียนรู้ระดับชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเวที 55 คน คิดเป็นร้อยละ 45.83 จากสมาชิกของหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน 120 ครอบครัว เวทีการเรียนรู้เฉพาะสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ มีผู้เข้าร่วมเวที 15 คนคิดเป็นร้อยละ 78.94 จากจำนวนสมาชิกของกลุ่มในขณะนั้นมีจำนวน 19 ราย (กลุ่มผู้สูงอายุเข้าร่วม 1 คน) เวทีการเรียนรู้เฉพาะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ มีผู้เข้าร่วมเวที 5 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 จากจำนวนคณะกรรมการ ทั้งหมด 6 คน เวทีการเรียนรู้ภายนอกของกรรมการกลุ่ม และการจัดเวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเป็นการพบปะและสนทนาในโอกาสที่เหมาะสม มีรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. เวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการระดับชุมชน/หมู่บ้าน เป็นเวทีการเรียนรู้ที่ผู้ทำการวิจัยได้ขอโอกาสและขอเวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน หลังจากที่ผู้นำชุมชนได้ประชุมชี้แจงข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกของหมู่บ้านทราบ โดยได้เสนอประเด็นร่วมเรียนรู้วิถีชุมชนในอดีต ความสุข ความทุกข์ และสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลบริบทของชุมชนและเขียนแผนที่ของชุมชนในปัจจุบันของหมู่บ้านห้วยลึก ซึ่งผู้ทำการวิจัยได้รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ มาบันทึกเป็นสภาพภูมิสังคมของหมู่บ้านห้วยลึก

2. เวทีการเรียนรู้สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อชักชวนให้สมาชิกกลุ่มได้ทบทวนและวิเคราะห์ตั้งแต่ความเป็นมา เหตุผลการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ความคาดหวัง ความพึงพอใจ ต่อผลการดำเนินการของกลุ่มที่ผ่านมา และจะร่วมกันพัฒนากลุ่มอย่างไรต่อไปในอนาคต

3. เวทีการเรียนรู้เฉพาะคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยมีการทบทวนอดีตตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งกลุ่มต่อเนื่องถึงสภาพการบริหารจัดการในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนหนึ่งแล้ว ยังช่วยให้คณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมกันทบทวนและวิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อบกพร่อง และสภาพปัญหาในการบริหารจัดการ รวมถึงแนวทางในการที่จะบริหารจัดการต่อไปในอนาคต

4. เวทีการเรียนรู้กับกลุ่มองค์กรภายนอก ผู้ทำการวิจัยได้นำคณะกรรมการกลุ่มไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการกับคณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และการบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองาย อำเภอเชียงดาว โดยการจัดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเวทีเสวนา ซึ่งแตกต่างจากการรับฟังการบรรยายและสอบถาม เพื่อให้คณะกรรมการกลุ่มทั้งสองกลุ่มได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการ และนำไปประยุกต์ปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป รวมทั้งการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ในมิติการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ที่หลากหลาย สามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้กับกลุ่มและหมู่บ้านของตนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นระดับแกนนำของชุมชน ที่มีบทบาทอย่างสำคัญ ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าไปในทิศทางใด ๆ

5. เวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสนทนากับผู้นำกลุ่ม กับคณะกรรมการ และกับสมาชิกกลุ่ม โดยผู้ทำการวิจัยได้หาโอกาสในการเข้าถึงบุคคลดังกล่าว แล้วเปิดการสนทนาอย่างเป็นกันเอง เช่นการพบปะเยี่ยมเยียนที่บ้าน การสนทนาขณะที่สมาชิกกลุ่มกำลังเลี้ยงสุกร ขณะที่คณะกรรมการกำลังดำเนินผลิตหรือจำหน่ายอาหารสุกร การชวนสนทนาพร้อมกับการเดินทางไปสมทบกับอีกรั้วเรือนหนึ่ง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนาหรือต่อ ยอดข้อมูลที่กำลังกล่าวถึงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสืบค้นข้อมูลความก้าวหน้าหรือปัญหา ข้อขัดข้องของกลุ่ม สภาพการบริหารจัดการกลุ่ม พร้อมสอดแทรกประเด็นเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

จากการจัดเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ทำการวิจัยได้ประเมินผลการเรียนรู้ ของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก โดยวิธีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 386-391) ได้รวบรวมวิธีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่

น่าสนใจไว้หลายวิธี คือ 1) ประเมินโดยประชาชนกลุ่มเป้าหมายของโครงการ 2) ประชาชนมีส่วนร่วมกับบุคคลภายนอก 3) ใช้ระเบียบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับการศึกษาเชิงคุณภาพ 5) วิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ 6) วิธีการทำงานร่วมกัน เช่นประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดกลุ่มเสวนา การสัมภาษณ์กลุ่ม การประชุมคณะกรรมการ การประชุมหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้ความมั่นคงทางสังคมมากกว่าการสำรวจหรือการเก็บข้อมูลโดยบุคคลทั่วไป ซึ่งผู้ทำการวิจัยได้ใช้วิธีการทำงานร่วมกัน และการสัมภาษณ์กลุ่มคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ ในการประเมินผลการเรียนรู้จากเวทีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้จากเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการของสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่ม มีผลต่อสมาชิกกลุ่มและกลุ่มดังนี้

1.1 กระตุ้นให้เกิดการทบทวนผลการดำเนินงานกลุ่มที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน และเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานกิจกรรมรวมทั้งการบริหารจัดการของกลุ่มให้มีความมั่นคงและยั่งยืน เช่นด้านการเงิน ปัจจุบันเงินทุนของกลุ่ม (เงินลงทุนของสมาชิก) กับการลงทุนของกลุ่มมีความสมดุลกันหรือไม่ และทำไมการปันผลกำไรต่อหุ้นจำนวนลดลงทุกปี ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่นในผลการดำเนินงานของกลุ่ม

1.2 เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้และประสบการณ์ ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายรวมทั้งสมาชิกกลุ่ม ที่จะนำไปสู่การร่วมกันพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น และหากในโอกาสต่อไปสมาชิกคนใดคนหนึ่งอาจจะได้รับการคัดเลือกเป็นกรรมการ ก็จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

1.3 เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ประสานพลังความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์และร่วมตรวจสอบ/ประเมินผล ไปพร้อม ๆ กับเวทีการเรียนรู้

1.4 เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจในตนเองของสมาชิกและคณะกรรมการ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืน เพราะกระบวนการเรียนรู้และรับรู้ร่วมกันถึงความสำเร็จและการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่ม เป็นการเน้นย้ำว่าสิ่งร่วมกันทำมานั้นได้ช่วยแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดยตนเองมีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองมีความรู้ความสามารถ มีภูมิปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาและพึ่งพาตนเองได้

2. ผลการเรียนรู้จากเวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

2.1 ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเชิงลึก และเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เนื่องด้วยตามสภาพของสังคมชุมชนชนบทจะมีความเกรงใจซึ่งกันและกัน เช่นเกรงใจผู้นำ

เกรงใจกรรมการ หรือแม้กระทั่งความเป็นเครือญาติ ซึ่งบางครั้งการกระทำหรือเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นหรือที่ไม่ควรกระทำ ถูกละเว้นและไม่เปิดเผยข้อมูลตามสมควรในเวทีการเรียนรู้ที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก การสนทนาแลกเปลี่ยนเป็นรายบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มย่อยจะทำให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลเชิงลึกที่ถูกปกปิดไว้โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวออกมา และเกิดการวิเคราะห์สังเคราะห์เชิงลึกที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ผู้ร่วมเวทีหรือวิทยากรกระบวนการหรือพี่เลี้ยง จะต้องมีความเข้าใจในวิธีการสื่อสารที่ดี หลีกเลี่ยงการนำไปสู่ความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ

2.2 ในการแก้ไขปัญหาคือการเสนอแนวทางการปฏิบัติบางเรื่องที่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ในเวทีที่มีคนจำนวนมาก เนื่องจากมีความคิดเห็นที่หลากหลายและมีสถานะแนวทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน แล้วขยายผลไปยังกลุ่มย่อยอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันให้มากขึ้น ก่อนนำเข้าสู่เวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ จะช่วยลดความขัดแย้งและนำไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น เช่น ใครได้ประโยชน์และใครเสียประโยชน์จากการเพิ่มพื้นที่ในทุก ๆ ปี ระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ก่อตั้งกับสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมในภายหลัง ซึ่งหากไม่มีการวิเคราะห์เหตุผลและคำตอบให้ชัดเจนสำหรับการชี้แจงให้สมาชิกเป็นส่วนใหญ่เกิดความเข้าใจ อาจเป็นสาเหตุของการขัดแย้งและนำไปสู่ความแตกแยกและความล้มเหลวของกลุ่มได้

3. ผลการเรียนรู้จากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มหรือองค์กรภายนอก

3.1 ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลอื่นซึ่งเป็นองค์ความรู้แบบรวบยอดบางเรื่องสามารถนำไปปฏิบัติได้ในทันที บางเรื่องสามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของกลุ่ม และบางเรื่องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

3.2 ได้เรียนรู้ความสำเร็จของผู้อื่นทำให้เกิดพลัง หรือกำลังใจอย่างยิ่งใหญ่ที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

3.3 ได้รับความรู้ใหม่ (คณะกรรมการกลุ่มใช้คำพูดว่าได้ประเด็นใหม่ ๆ) เช่น บ่อก๊าซชีวภาพ ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์คิดว่าเป็นเรื่องของบริษัทหรือฟาร์มใหญ่ ๆ ที่ทำ ซึ่งจากการศึกษาดูงานพบว่ามีหน่วยงานองค์กรที่ส่งเสริมการผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ เช่นกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงพลังงาน ฯ โดยกลุ่มสามารถสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้หากมีความสนใจที่จะทำ

3.4 เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทั้งความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ และการเปรียบเทียบความสำเร็จของตนเองกับความสำเร็จของผู้อื่น ซึ่งแต่ละกลุ่มย่อมมีทั้งข้อดีและข้อด้อยที่ควรมีการปรับปรุง

3.5 เกิดพลังกลุ่ม เนื่องจากเป็นเวทีการเรียนรู้ที่เป็นหมู่คณะหรือทีมงาน มีการรับรู้หรือเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก 2) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action : PLA) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล มีการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น 4 เวที ได้แก่ เวทีเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก เวทีเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เวทีเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่ม และเวทีเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์กับคณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่งคำบดเชียงดาว และสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนอกจากเวทีการเรียนรู้ทั้ง 4 เวทีแล้ว ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ใช้เวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยการหาโอกาสพบปะสนทนาเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อยกับสมาชิกกลุ่ม กรรมการกลุ่มและผู้นำกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปอภิปรายผล

การเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญ มนุษย์มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากสถานการณ์ และการเรียนรู้จากผู้อื่น จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่ตนเองร่วมอาศัยอยู่ การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะเมื่อได้รู้แล้วก็จะมีการนำไปใช้ไปปฏิบัติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งกลุ่มองค์กรชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหรือจัดตั้งขึ้นเนื่องจากเกิดสภาพปัญหาที่ต้องการการแก้ไข และได้เกิดความร่วมมือของกลุ่มบุคคลในชุมชน ร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง ดังนั้นการเรียนรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ๆ ประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเอง ดังคำกล่าวของ เสรี พงศ์พิศ (2548ก: 48) ที่ว่า วิสาหกิจชุมชนต้องมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

การจัดการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม องค์กรชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ยังมีความสำคัญมาก เนื่องจากในเรื่องเดียวกันอาจมีความคิดที่หลากหลายแตกต่างกันไปหลายแง่หลายมุม แต่หากมีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศและสถานการณ์ที่เหมาะสม จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการเติมเต็มในข้อมูลความรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีการตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลความรู้ให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ ซึ่งการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action -PLA) โดยมีนักพัฒนาที่มีความเข้าใจในบทบาทของวิทยากรกระบวนการ เข้าร่วมในเวทีเรียนรู้ จะช่วยให้การเรียนรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีประสิทธิภาพสามารถนำไปพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็งได้ ดังที่ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2540 อ้างใน วรวรรณ วาณิชยเจริญชัย, ม.ป.ป.) กล่าวว่า วิทยากรกระบวนการ คือ คนกลางที่ช่วยจัดและดำเนินงานการพบปะประชุมอบรมให้เกิดการคิดที่เป็นระบบ มีอิสระทางความคิดและสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกันอย่างตรงไปตรงมาด้วยการใช้เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ นอกจากนี้วิทยากรกระบวนการยังช่วยสร้างเสริมบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ความร่วมมือที่จริงใจจริงจัง และจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้การคิดและการสื่อสารขาดประสิทธิภาพ วิทยากรกระบวนการช่วยให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยน และสะท้อนประสบการณ์หรือปัญหารวมทั้งแนวทางแก้ไข ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับฟังซึ่งกันและกัน ช่วยตั้งประเด็นให้กลุ่มคิดเป็นระบบ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอย่างถ่องแท้ ร่วมกันวางแผน และดำเนินงานตามแผนบนพื้นฐานประโยชน์ร่วมกัน วิทยากรกระบวนการเปรียบเสมือนผู้จัดการ ผู้ประสานงาน ผู้สังเกต ผู้กระตุ้น ผู้สร้างบรรยากาศ ผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารแนวราบ เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับสมาชิกในกลุ่ม

สภาพภูมิสังคมและปัจจัยสู่การจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ บ้านห้วยลึก

บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นที่ราบผสมกับที่ลาดเนินเขา มีพื้นที่อาณาเขตของหมู่บ้านจำนวน 1,249 ไร่หรือประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่นา 115 ไร่ พื้นที่สวน 518 ไร่ พื้นที่ไร่ 415 ไร่ พื้นที่ปลูกผัก 110 ไร่ และที่อยู่อาศัย 62 ไร่ มีราษฎร 120 ครัวเรือน ประชากร 411 คน มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบสังคมชุมชนในชนบททางภาคเหนือ(คนเมือง) ประชากรร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางการเกษตร ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ที่เหลือร้อยละ 20 ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย โดยประชากรส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์ ในบริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัยเพื่อเป็นรายได้เสริม ได้แก่ สุกร เป็ดและไก่ เนื่องจากพื้นที่ใน

การทำการเกษตรของแต่ละครัวเรือนมีน้อย เพราะพื้นที่ที่อยู่ในอาณาเขตของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลภายนอก โดยเฉพาะที่นาเกือบทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลภายนอก

ดังนั้นถึงแม้การเลี้ยงสัตว์จะเป็นอาชีพเสริมตามวิถีชุมชนชนบท แต่ก็สร้างรายได้แก่ครัวเรือนและชุมชนให้สามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีการเลี้ยงร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน และเมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤติใช้หัวคนก เมื่อปี 2546 ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาชีพการเลี้ยงสัตว์ และระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนและชุมชนขึ้น มีการระดมทุนเพื่อเป็นเงินทุนในการดำเนินกิจกรรม มีการศึกษาเรียนรู้จากภายนอกเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม และเริ่มดำเนินกิจกรรมการผลิตอาหารสัตว์ (สุกร) จำหน่ายให้แก่สมาชิกกลุ่มรวมทั้งคนในชุมชนบ้านห้วยลึกที่ต้องการ ตั้งแต่ 2 มกราคม 2547 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนและชุมชน สอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการพัฒนาช่วยเหลือประชาชน ในเรื่อง การระเบิดจากข้างใน, รู้ รัก สามัคคี, การพึ่งพาตนเองตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิสังคม

สภาพการบริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก มีการบริหารจัดการโดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ ร่วมคิดและร่วมวางแผน โดยร่วมกันกำหนด กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่ม ร่วมปฏิบัติและร่วมตรวจสอบโดยสมาชิกทุกคนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติในการบริหารและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกส่วนหนึ่งจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกให้เป็นคณะกรรมการรับผิดชอบในด้านใดด้านหนึ่ง ได้แก่เป็นประธาน เป็นรองประธานและฝ่ายตรวจสอบ เป็นกรรมการฝ่ายผลิต และเป็นกรรมการฝ่ายขาย ส่วนสมาชิกอื่น ๆ มีหน้าที่ในการหมุนเวียนเข้าร่วมเป็นผู้ผลิตตามจำนวนและห้วงระยะเวลาที่ได้ตกลงกันหรือกำหนดขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเป็นการร่วมตรวจสอบไปพร้อมกันและช่วยส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานหากการมีส่วนร่วมมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้การตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น และร่วมรับประโยชน์โดยสมาชิกทุกคนได้รับสิทธิในการเครดิตอาหารสุกรที่ผลิตไปใช้ในการเลี้ยงสุกรเป็น

อาชีพเสริมเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและได้รับการปันผลประจำปีจากผลกำไรในการดำเนินกิจการของกลุ่ม ตามสัดส่วนจำนวนหุ้นที่ตนเองมีอยู่

กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือองค์กรชุมชนเล็ก ๆ อยู่ในสังคมชุมชนชนบท มีการบริหารจัดการแบบเรียบง่าย บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันทางสังคม ไม่มีสำนักงานในการจัดเก็บเอกสารบัญชี กรรมการที่รับผิดชอบในแต่ละด้านจัดทำบัญชีของตนเอง และชี้แจงให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและสมาชิกทราบ เมื่อมีการชี้แจงรับทราบทั่วกันแล้วเป็นการยุติและดำเนินการรอบใหม่ต่อไป มีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มมีการยอมรับในกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คณะกรรมการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบ ซึ่งปัจจุบันมีเพียงกิจกรรมด้านการผลิตและจำหน่ายอาหารสุกรเพียงอย่างเดียว และกลุ่มยังไม่ได้มีการวางแผนในการที่จะทำการผลิตอาหารสัตว์ชนิดอื่น ๆ อีก

ลักษณะการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (อ้างในประภาส สุทธิอาคาร และคณะ, 2550: 9) คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนโดยใช้วัตถุดิบทรัพยากรทุนแรงงานในชุมชนเป็นหลัก 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) เกิดบนฐานภูมิปัญญาของท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน 7) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย 8) มิได้แสวงหากำไรแต่เน้นคุณธรรม จริยธรรมพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก ริเริ่มและดำเนินการโดยคนในชุมชน ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ใช้แรงงานในชุมชน สูตรการผสมอาหารสุกรเป็นสูตรเฉพาะของกลุ่มนับเป็นนวัตกรรมของกลุ่มและชุมชนที่เกิดจากการผสมผสานความรู้ด้านการเลี้ยงสุกรแบบดั้งเดิมของหมู่บ้านกับความรู้ที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้จากแหล่งผลิตอาหารสัตว์อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีการบูรณาการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรกับกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ มีการเรียนรู้ตั้งแต่ก่อนการเริ่มการผลิตและปรับปรุงวิธีการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ทั้งนี้ไม่ได้มุ่งหวังด้านกำไร แต่มุ่งหวังการบริการแก่สมาชิกในราคาต่ำกว่าตลาดภายนอก

สิ่งที่ค้นพบซึ่งเป็นปัจจัยในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม คือความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการนั้นผู้ทำการวิจัยเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบต่อระดับครอบครัว ซึ่งกรรมการแต่ละฝ่ายไม่ได้ทำงานด้วยตนเองเพียงลำพัง ทั้งสามีและภรรยาต่างร่วมรับรู้และปฏิบัติได้ สามารถชี้แจงในส่วนที่รับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน และบางครอบครัวยังมีลูกเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ

เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลทำให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและคนในชุมชน พิจารณาได้จากการมีผู้ประสงค์เพิ่มหุ้นทุก ๆ ปี จากทุนหุ้นเริ่มต้น 40,000 บาท ปัจจุบันมีทุนเรือนหุ้น 410,000 บาท (ปีบัญชี 2554)

การเรียนรู้ของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

การเรียนรู้ของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์ โดยการจัดการเรียนรู้ 2 รูปแบบ คือ 1. การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ซึ่งมีการนัดหมายและกำหนดเชิญเข้าร่วมการเรียนรู้ และ 2. การเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ สำหรับการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น 3 เวที ได้แก่ 1) เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม 2) เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกลุ่ม 3) เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกลุ่มกับกลุ่มบุคคลภายนอก ซึ่งทั้ง 3 เวทีการเรียนรู้ ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้เข้าร่วมเรียนรู้และทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยประสานงานอำนวยความสะดวก ช่วยสร้างบรรยากาศและกระตุ้นในการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมเวทีและเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ คือ เป็นการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มบุคคลเล็ก ๆ ตามโอกาสและสถานการณ์ มิได้มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ซึ่งผลของการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

1. เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการของสมาชิกกลุ่ม และของคณะกรรมการกลุ่ม ช่วยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ประสานพลังความร่วมมือ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและตรวจสอบร่วมกัน เปรียบเสมือนเป็นการสังคายนาสภาพภายในของกลุ่ม มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพในด้านการบริหารจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทำให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก เห็นพ้องต้องกันว่า ปัจจุบันเงินทุนเรือนหุ้นของกลุ่มมีเป็นจำนวนมากเพียงพอต่อการลงทุนในการผลิตอาหารสุกรได้อย่างต่อเนื่องและเพียงพอกับจำนวนสุกรที่สมาชิกเลี้ยงอยู่ในปัจจุบัน จึงมีการปรับปรุง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ จากเดิมสมาชิกสามารถเครดิตอาหารสุกรได้งวดต่องวด แก้ไขเป็นให้สมาชิกกลุ่มสามารถเครดิตอาหารสุกรได้จนถึงห้วงการขายสุกรในแต่ละรุ่น ทำให้ลดภาระด้านการลงทุนและส่งเสริมศักยภาพให้สมาชิกได้มีโอกาสเลี้ยงสุกรเพิ่มมากขึ้น

2. เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการกลุ่มกับ คณะกรรมการกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว และกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย ซึ่งเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่แตกต่างจากการศึกษาดูงาน นอกจากจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ สิ่งใหม่ ๆ จากแนวทางการปฏิบัติและความสำเร็จของกลุ่มองค์กรภายนอกแล้ว ยังมีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลและการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลกับผู้ที่มิประสบความสำเร็จที่แตกต่างโดยไม่ถูกบริบททางสังคม ขวางกัน ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและสร้างพลังกลุ่มเนื่องจากการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมงาน ช่วย ลดความเห็นต่างและสร้างแนวร่วมในการบริหารจัดการให้เป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านหัวลึก ที่ได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง ซึ่งนอกจากเทคนิคหรือวิธีการบริหารจัดการ กลุ่มองค์กรชุมชนที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแล้ว คณะกรรมการกลุ่มได้สรุปบทเรียนร่วมกัน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) แนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องพื้นที่เลี้ยงสุกรของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งปัจจุบันเริ่ม ประสบปัญหาที่ดินมูลสุกรรบกวนเพื่อนบ้าน โดยมีผู้เสนอว่าน่าจะจัดหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการ เลี้ยงสุกรเป็นส่วนรวมของกลุ่ม โดยอาจจะเป็นการเช่าที่ดิน หรือจัดซื้อเป็นพื้นที่ของกลุ่ม รวมถึงการบูรณาการพื้นที่เลี้ยงสุกรเป็นส่วนรวมและจัดทำบ่อผลิตแก๊สชีวภาพใช้ในชุมชน ไป พร้อม ๆ กัน 2) การส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนจักสานถ้วยเป็นอาชีพเสริม เนื่องจาก ปัจจุบันมีผู้สูงอายุที่อยู่กับบ้านประมาณ 50 – 60 คน ทั้งนี้จะมีการหารือร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มอย่าง เป็นทางการต่อไป ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวถึงแม้ว่าจะยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในปัจจุบัน แต่ แนวคิดและชุดความรู้ดังกล่าวได้เกิดขึ้นแล้วในชุมชนบ้านหัวลึก หากมีการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มเติม จะช่วยขับเคลื่อนแนวคิดให้นำไปสู่การปฏิบัติได้ต่อไป สำหรับผลการศึกษาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองงาย เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มมีการพัฒนาด้านการบัญชีและ การบริหารกิจกรรมด้านการออมให้เห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นแบบอย่างให้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้

3. เวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการพบปะสนทนาอย่างเป็นกันเอง เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความใกล้ชิด นำไปสู่ความ ไว้วางใจ และลดข้อจำกัดในการสื่อสารข้อมูลซึ่งกันและกัน เนื่องจากสามารถเปิดเผยข้อมูลที่อาจ เกี่ยวข้องกับบุคคลที่สามได้โดยไม่เกิดความขัดแย้งหรือความบาดหมางขึ้นในกลุ่มหรือในสังคม ทั้งนี้ต้องมีความระมัดระวังในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างสูง ไม่ให้เกิดอคติต่อผู้อื่น ที่ไม่ได้ร่วมสนทนาอยู่ด้วย และต้องมีการตรวจสอบข้อมูลจากหลาย ๆ ด้าน

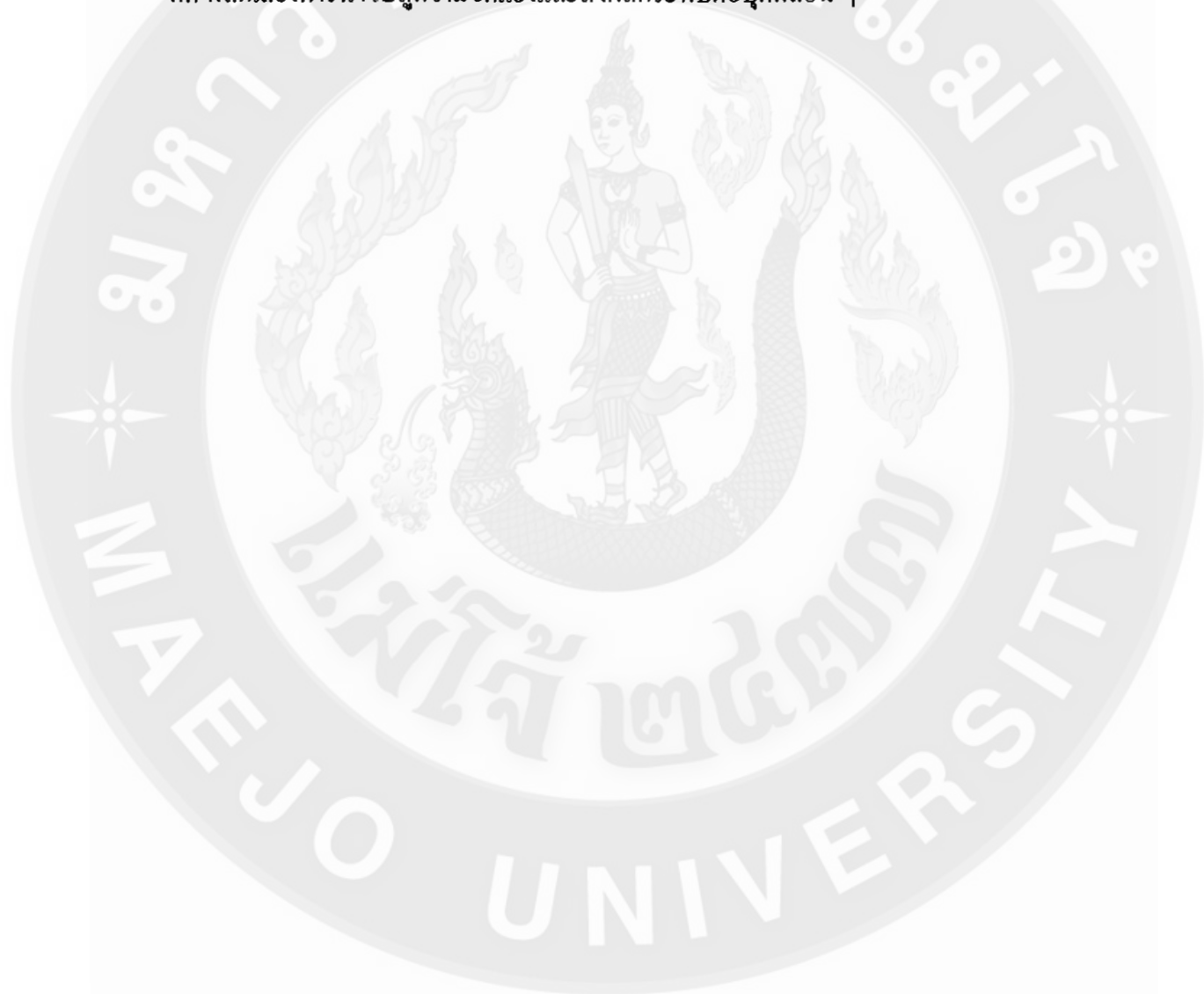
ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ผู้ทำการวิจัยเห็นว่าควรมีการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มและของสมาชิกกลุ่ม โดยใช้รูปแบบของเวทีการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม ให้ทุกคนได้มีโอกาสพบทบทวนการปฏิบัติ แลกเปลี่ยนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังช่วยสร้างเสริมระบบคุณธรรมหรือธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในกลุ่มหรือองค์กรชุมชนจากการตรวจสอบร่วมกันในเวทีการเรียนรู้ ซึ่งแตกต่างจากการรับฟังการประชุมชี้แจงตามวาระหรือกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยพิจารณาตามความเหมาะสม ดังนี้

1. สำหรับคณะกรรมการกลุ่มควรจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม อย่างเป็นทางการอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
2. สำหรับสมาชิกกลุ่มควรจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม อย่างเป็นทางการอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
3. สำหรับเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการกลุ่มภายในชุมชนกับกลุ่มภายนอกชุมชนควรมีโอกาสจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
4. วิทยาการกระบวนการมีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการ อาจมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้การแสดงความคิดเห็นหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีการเรียนรู้ร่วมกันมีน้อย เช่น ความกลัว ความคุ้นเคย สถานะ/ตำแหน่ง/บทบาททางสังคม สถานการณ์ ประสบการณ์ ฯลฯ ส่งผลให้ข้อมูลบางอย่างไม่ถูกเปิดเผยและเกิดการวิเคราะห์สังเคราะห์และตรวจสอบร่วมกันตามที่ควรจะเป็นหรือตามวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีการเรียนรู้ ซึ่งวิทยาการกระบวนการจะช่วยลดข้อจำกัดดังกล่าวและอำนวยความสะดวกให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้หากเป็นคนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมเวทีการเรียนรู้ จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลเชิงลึกและเป็นจริงของผู้ร่วมเวทีการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง นำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหามาหรือแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง

5. เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการหนึ่งในการค้นหา ตรวจสอบข้อมูลเชิงลึก และขับเคลื่อนแนวคิดในการพัฒนาบางเรื่องที่มีผลกระทบกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงอยู่เดิม ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือองค์กรชุมชน จึงควรใช้เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปก่อน ทั้งนี้วิทยากรกระบวนการหรือนักพัฒนาต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการรับรู้แปรความข้อมูลและมีความเข้าใจในวิธีการสื่อสารที่ดี หลีกเลี่ยงการนำไปสู่ความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2550. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- ชาติชาย ฌ เชียงใหม่. 2533. ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. 2541. หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. 2540. การปฏิรูปการศึกษา : การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์. 2527. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุจริย์ ทิวาลัย, อาจพงศ์ ประเสริฐวิบูลย์, สุภา พรหมชูแก้ว, ทิพย์วรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ อรุณา พูนชัยภูมิ. 2547. การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนากลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพแปรรูปน้ำผลไม้พร้อมดื่ม (น้ำลูกสำรอง). จันทบุรี: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ปฐม นิคมานนท์. 2535. “การค้นหาคำรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนประเทศไทย”. น. 45 ในรายงานการวิจัย ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ประภาส สุทธิอาการ, จำนง แรกพินิจ และสมคิด วงศ์พิพันธ์. 2550. วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ปราโมช ศิระโกเศศ, รัตนา โพธิ์สุวรรณและ นันทวรรณ เบญจวรรณ (บรรณาธิการ). 2552. พระราชปรัชญา. พิมพ์ครั้งแรก. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, สุทธิชัย อปอูน, สหทัยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- วรวรรณ วาณิชเจริญชัย. ม.ป.ป.. “วิทยาการกระบวนการ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ns.mahidol.ac.th/english/KM/article/Facilitator.pdf>. (7 ตุลาคม 2553)

- วันชัย วัฒนาศัพท์. 2546. การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาองค์กร. บรรยายในการสัมมนานายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ” โรงแรมพญา เซนเตอร์ เมืองพญา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจิต นันทสุวรรณ. 2547. วิสาหกิจชุมชน: กลไกเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [สำนักงาน กปร.]. 2552. ได้ร่วมพระบารมี 20 ปี กปร. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548ก. วิถีคิด วิถีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- _____. 2548ข. ฐานคิด แผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อดิศร วงศ์คงเค. ม.ป.ป.. “การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.esanphc.net/online/pl/pl.pdf>. (5 ตุลาคม 2553)
- อรศรี งามวิทยาพงษ์. 2549. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยาลัยการจัดการสังคม.

ภาคผนวก ก

กฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

เริ่มผลิตวันที่ 1 มกราคม 2547

กฎระเบียบข้อบังคับ

การดำเนินการ หุ่นอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

1. ผู้ร่วมหุ้นจะต้องลงหุ้นละ 5,000 บาท ต่อปี โดยให้ติดต่อกันหากว่าขาดปีใดปีหนึ่งจะขอเพิ่มปีต่อไปไม่ได้
2. ผู้ร่วมหุ้นจะมีผลกำไร สิทธิเมื่อดำเนินการครบ 1 ปี แก่ลูกหุ้นทุกคน แต่จะต้องหักเป็นเงินสะสมไว้แล้วแต่ทางคณะกรรมการจะพิจารณาแต่ละปี เพื่อไว้ซ่อมแซมอุปกรณ์ชำรุด
3. เมื่อดำเนินการครบ 1 ปี ทางคณะกรรมการดำเนินงานจะเปิดรับสมัครลูกหุ้นใหม่ โดยให้ลูกหุ้นใหม่จะต้องเสียค่าหุ้น 5,500 บาท ทุกรายโดย 5000 บาท เป็นการร่วมหุ้น 500 บาท เป็นการดำเนินการของผู้ก่อตั้งคนแรก 8 คน
4. เมื่อมีการผสมอาหารทุกครั้งให้ลูกหุ้นส่วนทำตามที่ได้แบ่งตามหัวหน้าหมวดแจ้ง หากว่าขาดการทำงานให้หัวหน้าหมวดปรับเงินไม่เกินวันละ 120 บาท (หรือหัวหน้าหมวดจะพิจารณา)
5. เมื่อการจัดวัสดุดิบแต่ละผู้ขายให้แต่งตั้งกรรมการผู้ขาย 1 ชุด มีตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปตรวจสอบ
6. สำหรับผู้ขายให้แต่งตั้งกรรมการผู้ขาย 1 ชุด เพื่อทำการขายโดยให้ซื้ออาหารที่ได้รับผิดชอบทุกครั้งที่มีการผลิตโดยให้ 3 เปอร์เซ็นต์ของเปอร์เซ็นต์คณะกรรมการ 10 เปอร์เซ็นต์ของสิทธิกำไร
7. ในการซื้ออาหารทุกครั้ง ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในการซื้ออาหาร และต้องนำเงินทั้งหมดที่ขายได้ส่งเหรียญหรือประธานหลังจากทำอาหารรอบใหม่

เพิ่มเติมระเบียบ วันที่ 25 ธันวาคม 2547

เพิ่มจากระเบียบเดิม

1. ผู้ที่ถือหุ้นรอบแรกต้องถือหุ้นไม่เกิน 1 หุ้น ใน 1 ปีต่อไปเพิ่มทีละ 1 หุ้น เท่านั้นในการเปิดรับหุ้นใหม่
2. ผู้ที่ถือหุ้นอยู่แล้วไม่ครบกำหนด 1 ปี มีความต้องการถอนหุ้น สามารถถอนได้ เฉพาะเงินต้น 5000 บาท เท่านั้น ส่วน 500 บาทและดอกเบี้ยไม่สามารถขอรับได้ เพราะผิดเงื่อนไข
3. ผู้ถือหุ้นต้องมาประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อฟังการชี้แจงและแก้ไขระเบียบ
4. ผู้ที่ถือหุ้นอยู่ก่อนไม่ว่ากี่หุ้น สามารถผสมอาหารได้ 1 ครั้ง ต่อรอบการผสม

อาหาร

หมายเหตุ (คัดลอกจากต้นฉบับเดิม)เป็นระเบียบตั้งแต่ปีแรกของการดำเนินการกลุ่ม ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมบางส่วนจากการประชุมประจำปี แต่ไม่ได้มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรอีก

ภาคผนวก ข

รายชื่อคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

รายชื่อคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

.....

1. นายคำตัน	บุญเป็ง	ประธานกลุ่ม
2. นายอินแก้ว	มูลจันทร์ตา	กรรมการ/ฝ่ายตรวจสอบ
3. นายประสิทธิ์	ตาด้วง	กรรมการ/ฝ่ายขาย
4. นางเกสร	เจียวหน่อเมือง	กรรมการ/ฝ่ายผลิต
5. นายคำมูล	ขาเหล็ก	กรรมการ/ฝ่ายผลิต
6. นายเชื่อน	ใจคำ	กรรมการ/ฝ่ายผลิต
7. นายสุพัตร	ขาวิจิตร	
8. นายเลิศ	อินหลวงตา	
9. นายต่วน	มูลจันทร์ตา	
10. นางเกษร	อินต่วน	
11. นายวิเชียร	ใจคำ	
12. นายหวัน	ชัยชมพู	
13. นางถนอม	สุขเสาร์ฝัด	
14. นายแก้ว	ขาวิชัย	
15. นายเชื่อน	อุดม	
16. นางจรรุวรรณ	นาคำ	
17. นางอุ้นเรือน	มูลจันทร์ตา	
18. กลุ่มผู้สูงอายุของหมู่บ้าน		
19. นายธนวัน	บุญเกิด	

ภาคผนวก ก

อาคารสถานที่ผลิตอาหารสุกร ของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก

ภาพผนวก 1 อาคารเก็บวัสดุการผลิตได้รับการสนับสนุนจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32
เมื่อปี 2553

ภาพผนวก 2 อาคารผลิตอาหารสุกร ก่อสร้างเมื่อปี 2546

ภาคผนวก ง

การดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันและการกระทำแบบมีส่วนร่วม

การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการโดยเวทีการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

ภาพผนวก 3 สัมภาษณ์ สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูล กับประธานและคณะกรรมการ

ภาพผนวก 4 สัมภาษณ์ สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลการผลิตกับกรรมการกลุ่ม

ภาพผนวก 5 สัมภาษณ์ สันทนาแตกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายผลิต

ภาพผนวก 6 สัมภาษณ์ สันทนาแตกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม

ภาพผนวก 7 สัมภาษณ์ สันทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม

ภาพผนวก 8 สัมภาษณ์ สันทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม

ภาพผนวก 9 สัมภาษณ์สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับประธานกลุ่ม

ภาพผนวก 10 สัมภาษณ์สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการฝ่ายตรวจสอบและบัญชี

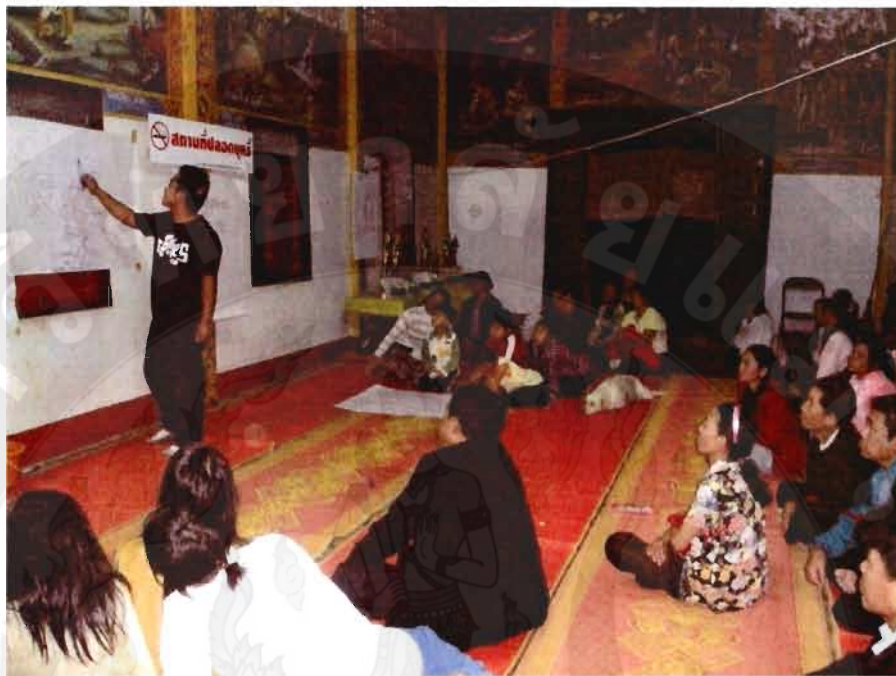

ภาพผนวก 11 สัมภาษณ์สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกรรมการฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายผลิต

ภาพผนวก 12 สัมภาษณ์ สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม กรรมการฝ่ายผลิตและฝ่ายตรวจสอบ

การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการโดยเวทีการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ

ภาพผนวก 13 การเขียนแผนที่ชุมชนในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านห้วยลึก 5 ธันวาคม 2555

ภาพผนวก 14 การเขียนแผนที่ชุมชนร่วมกัน

ภาพผนวก 15 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก
เมื่อ 25 ธันวาคม 2553

ภาพผนวก 16 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม 25 ธันวาคม 2553
มีสมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมจำนวน 15 คน จากสมาชิกทั้งหมด 19 คน

ภาพผนวก 17 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการกลุ่ม
25 สิงหาคม 2555

ภาพผนวก 18 คณะกรรมการกลุ่มเข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5 คน จากทั้งหมด 6 คน

ภาพผนวก 19 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้าน
ห้วยลึกกับกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
25 สิงหาคม 2555

ภาพผนวก 20 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่แปลงปลูกไม้ไผ่ของกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง

ภาพผนวก 21 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก
กับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนตำบลเมืองยาง 25 สิงหาคม 2555

ภาพผนวก 22 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเงินและการบัญชี

ภาพผนวก 23 เวทีการเรียนรู้สรุปบทเรียนของคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก
หลังจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มจักสานบ้านหัวทุ่ง

ภาพผนวก 24 เวทีการเรียนรู้สรุปบทเรียน 25 สิงหาคม 2555

ภาคผนวก จ
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พันตรี ณรงค์ ศรีทิพย์	
เกิดเมื่อ	2 สิงหาคม 2502	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2520	โรงเรียนนายสิบทหารบก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
	พ.ศ. 2521	โรงเรียนทหารช่าง จังหวัดราชบุรี
	พ.ศ. 2550	โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง กรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2552	ปริญญาตรี สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2522 -2525	ปฏิบัติหน้าที่ในสนาม หน่วยทหารช่างก่อสร้างที่ 4 กรป.กลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	พ.ศ. 2525 - 2529	ปฏิบัติหน้าที่ในสนาม กองพันทหารช่างก่อสร้างที่ 602 จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปางและจังหวัดตาก
	พ.ศ. 2529 - 2532	ปฏิบัติหน้าที่ในสนามหน่วยทหารช่างก่อสร้างเฉพาะกิจ กรป.กลาง จังหวัดยะลา
	พ.ศ.2532 - 2535	ปฏิบัติหน้าที่ในสนาม กองพันทหารช่างก่อสร้างที่ 602 จังหวัดนครนายก และกรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2535 - 2537	ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนและธุรการ หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32
	พ.ศ. 2537 - 2549	ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าชุดปฏิบัติงานช่าง หน่วยช่างพัฒนา หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32
	พ.ศ. 2549 - 2550	ปฏิบัติหน้าที่ หัวหน้าชุดลาดยาง หน่วยช่างพัฒนา หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32
	พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน	ปฏิบัติหน้าที่ผู้ช่วยนายทหารยุทธการและการข่าว หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32